

halka dergi

SAYI : 01 ARALIK 2023

SÜHA TARIK KESKİN

ZEKİ KILIÇASLAN

SİNAN KIZILKAYA

FATMA BETÜL KOCAASLAN

BEDRİ SOYLU

FİKRET SOYSAL

**HALKSIZ DEMOKRASİ
SİYASETİ TOPLUMSALLAŞTIRMAK**

Kendimizi idrak ettiğimiz andan itibaren kendini pazarlamak zorunda kalan bizler, yani bu çağın insanları, bizi piyasa kuralları ile ezip yontarak makineler gibi “verimlileştirmeye” çalışan bir hayatı yaşamak zorunda bırakılıyor. Kendimizi türlü çarkların altında harcatmadan yaşamak neredeyse imkânsız hale geldi artık. Kafamızı her kaldırdığımızda aklımıza düşen “ne olacak?” sorusu eşliğinde her sabah işe gidiyor, insan haysiyetine saldıran şartlar altında emeğimizi harcıyor ve sorunlarla baş başa kalacağımız evimize dönüyoruz. Sosyal medyada karşımıza çıkan haberlere sinirleniyor, “orijinal” içerikler peşinde koşuyoruz ve her günümüz birbirine benziyor.

Her anımızda bizi tedirgin ve borçlu kılan bu çağ, bizi kimliklerimizle bölüp kendi yararına minnet altında bırakıyor. “Gerçek” Türk olabilmek için her türlü şartta “iktidara” minnet duymalı, ateşli nutuklarla tanımadığımız ve görmediğimiz insanlar adına yine tanımadığımız ve görmediğimiz insanlara kin tutmak zorundayız. Çerkezlerle aynı ekmeği bölüşsek de Kürtler ile aynı dertten muzdarip olsak da vazifemiz değişmiyor. ‘Kendini tanımlama hakkına sahip değilsin, düşmanını ve senden olmayan diğer kimlikleri bilsen yeter’ diyor ateşli ve gürültücü hatipler. Müslüman kalmak içinse işten ve anksiyetelerden kalan boş vakitte baştakileri hürmetle anmak zorundayız! En ufak itiraz “onlardan olmak” ve dışarıda kalmak demek oluyor. Müslümanlığından kaynaklı gürültücülerin vaazlarından müstakil bir ahlak ortaya koyamazsın! Biriktirip yığınları görsen de, biriktirmeyi hak ettiklerini söylemekten başka çaren yok. Bize sunulanların hiçbirisi bize bu kötü şartlara neden tahammül ve tamah ettiğimizi anlatmıyor.

Yaşadığımız çağ ve içinde debelendiğimiz politik atmosfer bir çıkışsızlıkla ve karamsarlıkla malul. Toplum olmak ve beraberce yaşamak fikri onlarca kavram ve yapı ile işgal edilmiş durumda. Olan bitenden rahatsız olan birçok insan, mevcutlar içinde anlamlı bir teklifin eksikliğini hissediyor. Eşitlik hayallerini çıkışsız bir noktada görenler günden güne artıyor. Nitekim bu teklif eksikliğinden sebep; her seçim kritik, her kimlik madun ve her siyasal pozisyon “kültürel” kalıyor. Zamanımızın malul olduğu makul kalmak ve haklı çıkmak hastalığı adına ardı arkası kesilmeyen nutuklara ve sayısız laf taklalarına maruz kalan, deyim yer-

inde ise buharlaştırılan “demokrasi”, “kimlik” ve “emek” gibi manası ve kıymeti iğdiş edilmiş kavramlar üzerinden kendi sahasını günbegün genişleten egemenler bulunuyor iken, yine aynı kavram setine tıkkılı kalmış, egemenin ona tanıdığı zemin içerisinde konuşmaya çalışan ve “beyaz”lığını yenememiş bir muhalefet bulunuyor. Öyle ki eskimiş ve “neoliberal” rüzgarlara göre tasarlanmamış değişim taraftarı hareketler bile egemenin onların hareket sahasını belirlemesinden kaçınmıyor ve kendi halkıyla dahi iletişim kurmaktan aciz kalıyor. Nedir ki, bugün dünyada ve ülkede yükselen “ırkçılık” dahi kendine alan bulmakta güçlük çekmiyor.

Ümitsizlik had safhaya ulaşmış durumda. Kendini tek çıkış kapısı olarak gören hakikat tüccarları, beraber saf tutmaya çalıştığımız, toplumu ve halkaya ait kılmaya çalıştığımız, kavramları bir takım “ilerlemeci” parantezlere sıkıştırmayı iş zannediyor. Çoğu kere çeşitli laf cambazlıkları ile bize ait değerleri, laik veyahut seküler, dindar veyahut dinci soyutlamalarına hapsediyorlar. Böylece, zaten halka ait olan kavramları tekrar pazarlamaya çalışıyorlar, temcit pilavı gibi tekrar tekrar ısıtarak. Günün sonunda bu soyutlamalar, ve kavram karışması, hayatın içinde akıp giden ve sıyrılarak bir çıkış kapısı arayan benliğimizi oyalamaktan başka bir işe yaramıyor. Emeğimizi de haysiyetimizi de hakkıyla savunamıyor, sürekli olarak muktedirlerin hayattan kopuk tekerlemelerini dinleyip duruyoruz. Bu yolda, göğe hapsedilmiş adaleti yere indirmek için halka olmak gerekir!

Acılarımızdan ve sömürüden beslenen bu sistemin nihayeti gelmeli artık. Dünya değiştirilmesini bekliyor ve her gün, yeni bir umudu, imkânı ve potansiyeli barındırarak doğmaya devam ediyor. Pazarın belirlediği dünyasız bir dünyadır bu. Eski, son nefesini vermeye direnirken yeni yükselemiyor. İnsan aklına, haysiyetine, kimilerine göre varoluşuna tamamen aykırı olan kapitalist sistemin içinde, eşitlik ve özgürlük hayaliyle, yaşadığımız toplumda var kalarak konuşmaya çalışıyoruz.

Umutsuzluk çevremizi bu denli kaplamışken, bıkkınlık dolu bakışlarla çevremizi süzerek yaşamaya mecbur edilmişken, umuda dair yeniden konuşabilmek için birleşmek durumundayız. Her günümüzün bin bir türlü hezeyan ile çepeçevre sarıldığı, sistemin bizi yatağımızda bir hamamböceğine dönüştürmeye çalıştığı şu günlerde, kaybolan ve körelen “toplumca yaşama” pratiğini yeniden tatbik etmek amacıyla halkalanmak zorundayız. Hiç kendi kendine kaynar mı kazan, çevre yanın ateş eylemeyince?

Eskiler, birlik olmayı en iyi halkalanmakta tecrübe ettiler. Sohbet ederken halkalandılar, zikir çekerken halkalandılar. Halklar ancak halkalandığı zaman, halka halinde kol kola girebildiği zaman dertlerine çözüm bulabildi. Bir orman gibi özgürce yaşayabildi. Ne pazarlanan hakikatte ne de içine doğru çekildiğimiz zulmette ferah bulamayacağımızı biliyoruz. Ve bir halkanın ancak aramakla, merakı kuşanmakla anlamlı bir varlığı olabileceğine inanıyoruz. Hakikatin ticaretini yapmaktansa arayışta olmak ve merakımızı diri tutmak bizi bir yapacak yegâne tutum...

Hedefimiz, birlikte konuşmak, birlikte eylemek ve işgal edilen insanlığımızı bu tasalluttan kurtarmaktır. İnançlarımızdan kimliklerimize, evlerimizden ormanlarımıza kadar insanlığa dair ne varsa ezen ve sömüren bu düzene karşı halkalanmaya geldik.

TAKDİM

HALK SIZ

DEMO KRASI

SIYA SETİ

TOPLUM SALLAŞ TIRMAK

Halka Dergi'nin ilk sayısı ile karşınızda olmaktan büyük bir heyecan duyuyoruz. Halka Dergi ile yıllardır sürdürdüğümüz politik söz üretme gayretlerimizi, pratikten kopmayan ve siyasete çağırıcı teorik söylemlerle ve fikirlerle güçlendirmek için kolları sıvadık. Bu ilk sayımızda "Halksız Demokrasi, Siyaseti Toplumsallaştırmak" manşetiyle karşınızdayız.

Bu sayıda en başta İlk Söz'ümüzü koyduk. Maksadımızı, meselemizi, derginin anlamını tarif etmeyi bu çıkış metniyle ortaya koymaya çalıştık.

Bu sayıda ve bundan sonraki sayılarda gündemimize takılan satır başlarını Halka'nın Gündemi başlığı altında aktaracağız. Halka'nın Gündemi, mesele ettiğimiz konuları öne çıkardığımız, kısa pasajlarla değerlendirdiğimiz bir bölüm olacak.

Dosya konumuz manşete taşıdığımız "Halksız Demokrasi, Siyaseti Toplumsallaştırmak". Dosyaya Zeki Kılıçaslan, işçi sınıfının demokratik süreçlere katılımı ve siyasetten uzak durumu üzerine yazdığı bir değerlendirmeye katkı sundu. İşçisiz işçi siyasetlerinin ve halkın etkili bir katılım göstermediği bir demokrasi kültürünün nedenleri üzerine tartıştı. Fatma Betül Kocaaslan kadınların hem partiyarkaya hem de kapitalist sisteme karşı verdikleri mücadeleleri ve görüntülerini yazdı. Kadınların yaşadıkları bunca soruna rağmen siyasal katılımı uzak tutulmalarına dair değerlendirmeler yaptı. Fikret Soysal, demokrasi kültürünün çağımızda yaşadığı krizi teorik çerçevede ele alarak tartıştı. Demokrasiyi özgürleşmeci siyasetin temeli ve en önemli parçası olarak dikkatimize sundu. Sinan Kızılkaya, Filistin meselesiyle billurlaşan devletlerin işlettiği şiddet mekanizmasını, Filistin özelinde Arapların, Türkiye özelinde ise Kürtlerin yaşadığı siyasallıkları bir araya getirerek tartıştı.

Bu sayıda dosya dışında Bedri Soylu, Jose Saramago'nun bitmemiş bir kitabını *Mızraklar, Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler*'i kritik eden bir yazı kaleme aldı. Süha Tarık Keskin ise Endonezya'da faaliyet gösteren İslam Bergerak örgütünü tanıtan bir yazıyla katkı sundu.

Halka Dergi'yi düzenli periyotlarla online olarak çıkaracağız. Halka Dergi'nin Türkiye'deki siyasal tıkanmışlığa anlamlı etkilerinin olmasını temenni ediyoruz. Selamlar.

SAYI : 01 ARALIK 2023

halka.dergi0@gmail.com

@halkadergi

@halkadergi

BU SAYIDA

1 | İLK SÖZ

3 | TAKDİM

5 | HALKA'NIN GÜNDEMİ

11 | DOSYA: Halksız Demokrasi, Siyaseti Toplumsallaştırmak

ZEKİ KILIÇASLAN

12 | İşçisiz “İşçi Siyaseti”, Halksız “Demokrasi”

FATMA BETÜL KOCAASLAN

Kadınların Mücadelesi:

15 | Emek, Haysiyet ve Politik Özneleşme

FİKRET SOYSAL

20 | Demokrasi Üzerine Bazı Dikkatler

SİNAN KIZILKAYA

27 | Arapsız ve Kürtsüz Demokrasiler

BEDRİ SOYLU

Saramago'nun Mızraklar,

33 | Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler'i Üzerine

SÜHA TARIK KESKİN

Her Türlü Kültürel

36 | Beyazlığa Karşı Bir Reçete: İslam Bergerak

GÖRSEL LİSTESİ:

Kapak Görseli: Rus avangart sanatçılarından El Lissitzky'nin New Man (1923) adlı çalışması.

Sayfa 1: Hsu Chih-Han'a ait 2017 tarihli çalışma.

Sayfa 5a: Buenos Aires'te, İsrail karşıtı ve Filistinlileri destekleyen bir gösteri sırasında “Filistin soykırımına hayır” yazılı bir pankart. [Kaynak: Víctor R. Caivano (AP)]

Sayfa 5b: Zeren Ertaş'ın ihmal neticesinde hayatını kaybetmesi sonrasında Kadıköy'de gerçekleştirilen bir gösteriden.

Sayfa 6a: TİP milletvekillerinin meclisteki Can Atalay protestosundan.

Sayfa 6b: Bangladeş'te işçilerin gerçekleştirdiği protesto gösterilerinden.

Sayfa 7a: TABİB'in çağırısıyla 12 Kasım'da Ankara Ulus Meydanı'nda gerçekleştirilen buluşmadan.

Sayfa 7b: Kaçak madende kayıtsız çalıştırılan ve işvereni tarafından öldürülen Afganistanlı Vezir Mohammad Nourtani'nin cesedinin yakıldığı yer.

Sayfa 8a: Cumartesi Anneleri'nin 974. basın açıklamasından.

Sayfa 8b: Karabağ çatışmalarından bir an. [Kaynak: Vahram Baghdasaryan (REUTERS)]

Sayfa 8c: İSİG Meclisi'nin Eylül 2023 Raporundan.

Sayfa 9a: 25 Kasım Kadına Şiddete Karşı Mücadele Günü için Şişli-Mecidiyeköy'de toplanan insanlar.

Sayfa 9b: Aluform Pekintaş direnişinden.

Sayfa 10a: Haklarını arayan Agrobay işçisi kadınlar.

Sayfa 10b: Trendyol depo işçilerinin bir eyleminden.

Sayfa 11: Akuomi Kuroda'ya ait bir çalışma.

Sayfa 12: Grevdeki inşaat işçileri 13 Haziran 1936'da Bois de Vincennes, Paris'te düzenlenen bir miting sırasında yumruklarını havaya kaldırarak selam veriyorlar.

Sayfa 15: Barcelona'daki Pompeu Fabra Üniversitesi'nden İspanyolca bir duvar çalışması. “Ni oprimides pel patriarcat, Ni explotades pel capitalisme” (Ne ataerki tarafından ezilmeye Ne de kapitalizm tarafından sömürülmeye)

Sayfa 20: Cristóbal Schmal'a ait bir illüstrasyon.

Sayfa 22: Georges Balandier

Sayfa 26: August H. Nimtz

Sayfa 27: Sebastian Mayer'e ait bir fotoğraf.

Sayfa 33: Jose Saramago'nun *Mızraklar, Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler* kitabının kapağı.

Sayfa 34: Jose Saramago

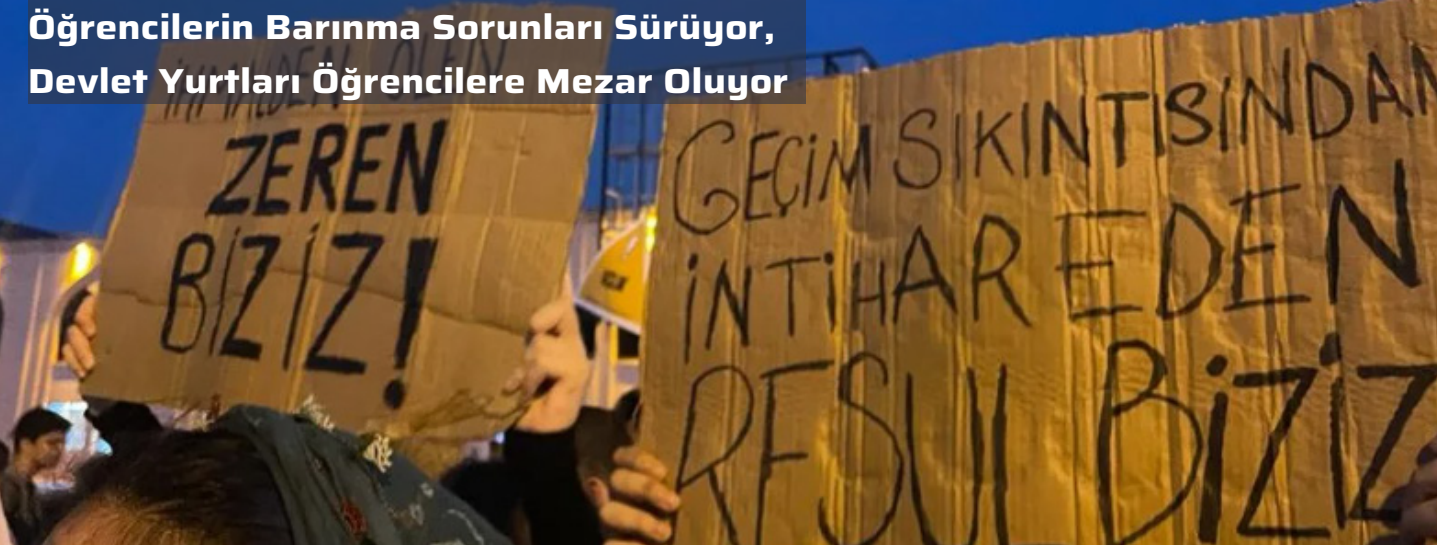
Sayfa 36: İslam Bergerak örgütünün logosu.

İsrail Filistin'de Soykırım Yapıyor

7 Ekim tarihinde Hamas'ın gerçekleştirdiği baskın sonrasında Netanyahu hükümetinin yönetimindeki İsrail, Batı bloğunu da yanına alarak Filistin'de sivillerin yaşadığı Gazze'yi bombalamaya ve Gazze'ye kara operasyonuna başladı. Yarısına yakını çocuk olmak üzere binlerce Filistinli her gün bombardıman altında ölüyor. İsrail kaynaklı şiddet sarmalının neticesinde Filistin'deki bütün örgütler Hamas ile saf tutarak İsrail'e karşı ayağa kalkmış durumda. Bununla birlikte Batı ülkelerinde, İsrail'de ve dünyanın her yerinde halklar Filistin halkıyla dayanışmak için sokağa çıkıyorlar. Küresel sermayenin aparatı olan bir işgal yapısının insanlığa karşı işlediği suçlara halklar ses çıkarırken, yaptırım gücünü elinde tutan devletlerin önemli bir kısmı İsrail'le ticari ve diplomatik anlaşmaları kesmeye dair bir adım atmıyor. Meseleye duyarlı olduğunu yüksek perdeden dillendiren bölge ülkeleri ise sadece göstermelik hamaset söylemlerine sığınıyor. Bunlar olurken Türkiye henüz hiçbir somut adım atmış değil. Limanlarımızdan her gün gemiler İsrail'e lojistik destek taşıyor. İran siyasetiyle sıkı ilişkisi bilinen Hizbullah da şu güne kadar yaptığından fazlası için adım atmadı, karadan operasyona başlamadı. Neticede dünyanın gözü önünde bir soykırım yaşanmaya devam ediyor. Fakat Filistin'de yalnızca işgalcinin soykırımı yok, direnen ve savaşan onurlu bir halk var.

Öğrencilerin Barınma Sorunları Sürüyor, Devlet Yurtları Öğrencilere Mezar Oluyor

KYK yurdunda kalan 4. sınıf öğrencisi Zeren Ertaş, daha önce yapılan uyarılara rağmen tamiri ve bakımı yapılmayan yurt asansöründe feci şekilde can verdi. Bu olay sonrasında ülke genelinde KYK yurtlarında kalan öğrenciler kitlesel eylemler düzenlediler. Birçok KYK yurdunda idareciler geri adım atmaya başladı ancak hâlâ öğrencilerin yaşadıkları sağlıksız koşullara dair haberler gelmeye devam ediyor. Yurdun her köşesinden öğrenciler sağlıksız beslenmeye, kötü barınma koşullarına karşı seslerini daha çok çıkarıyorlar. Pandemi sonrasında başlayan konut krizi sonrasında iyice ayyuka çıkan barınamama meselesi ülkeyi yönetenlerin öğrencileri hiç gözetmediklerini ve öğrencileri dini istismar eden yapıların ellerine teslim ettiğini açıkça göstermişti. Son başlayan protesto dalgasıyla da yurtlardaki asansör, yemekhane, kantin gibi birçok insan sağlığını ilgilendiren konuda tecrübesiz ama hükümetin desteklediği türedi şirketlere devredildiğini gözler önüne serdi. Örgütlenen ve taleplerini dillendiren öğrencilerin ise karşısında durulamayacağını bir kez daha görmüş olduk.

Milletvekili seçilir seçilmez mecliste yerini alması ve kendisine oy veren halkı temsil etmesi gereken Can Atalay, mevcut anayasa hiçe sayılarak hapiste tutulmaya devam ediyor. TİP başkanı Erkan Baş geçtiğimiz ay bu durumu protesto etmek için Hatay'dan bir yürüyüş başlattı. Bu yürüyüş anlamlı bir toplumsal destek de gördü. Hükümetin güdümünden çıkamayan yargı, Hatay halkının parlamentoda temsil edilme hakkını gasp etmeyi sürdürürken Anayasa Mahkemesi'nin açıkladığı ihlal kararı üzerine Yargıtay 3. Dairesi, ihlal kararı veren AYM üyeleri hakkında Anayasaya Aykırı hüküm vermekten soruşturma başlatma kararı aldı. Kimilerine göre bir hükümet içi siyasi çatışma anlamına gelen bu müdahale açık bir şekilde Türkiye'de hukukun gücü elinde bulunduranlar tarafından hiçe sayıldığının göstergelerinden biri oldu.

İşçi Sınıfı Bangladeş'te Direniyor!

Dünyanın en büyük ikinci hazır tekstil üreticisi konumunda olan Bangladeş'te işçilerin isyanı büyüyor. İşçiler, Ekim ayından bu yana insanca yaşamaya yetecek bir ücret talebiyle direniyor. 4 milyon tekstil işçinin bulunduğu ülkede, aylık yaklaşık 75 dolar ücret alan işçiler maaşlarının 208 dolara çıkarılmasını istiyorlar. Ağır sömürü koşulları altında çalışan tekstil işçilerinin haklı talepleri karşılanmazken, eylemlerin başından beri polis şiddeti yükseldi. Olaylar neticesinde onlarca fabrika deposu yakıldı, 150 kadar iş yeri kapatıldı ve şimdiye kadar 4 işçi polis saldırısı sonucu yaşamını yitirdi. 300'den fazla iş yeri geçici olarak faaliyetlerini durdurdu. Uluslararası tekstil ve hazır giyim tekellerinin ucuz emek sömürsünün merkezlerinden biri haline gelen Bangladeş, otoriter bir şekilde yönetiliyor. Ülkede siyasi faaliyetler hükümetin operasyonları ile engelleniyor. Yakın geçmişte, Bangladeş'teki çalışma koşulları büyük işçi katliamlarına da neden olmuştu. 2013 yılında Dakka'da bulunan Rana Plaza'da 1138 işçi çalıştıkları binanın çökmesi sonucu hayatını kaybetmişti. Bu olaydan sonra küresel düzeyde, markaların temiz üretim yapmasına dönük hareketler ve organizasyonlar artmaya başladı.

Taşeron Belediye İşçilerinin Mücadelesi Büyüyerek Sürüyor

Taşeronlaşmanın yarattığı bütün sıkıntıları yaşamak zorunda kalan ve kendilerine kadro verilmeyen taşeron belediye işçilerinin mücadelesi TABİB (Taşeron Belediye İşçileri Birliği) ile büyüyerek sürüyor. Ülke genelinde bütün belediyelerde örgütlenen ve siyasi kutuplaşmaların dışında bir dili gözeterek bütün kesimlerden işçilerle beraber büyüyen bu hareket her yerde eylemlerine devam ediyor. Son dönemde EYT yasınının geçmesiyle emeklilik haklarını elde eden taşeron belediye işçileri, içinde kaldıkları güvencesizlik nedeniyle işyerlerinde baskıya maruz kalıyorlar. Yasaya göre 65 yaşında önce kimse zorunlu olarak emekliye ayrılmak zorunda değilken belediyeler yaş sınırına gelmeyen işçileri emekliye ayırmak için mobbing uyguluyor. Son olarak Ataşehir Belediyesi'nde çalışan taşeron işçiler emekliye ayrılmak zorunda bırakıldılar. Geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Ankara'da 12 Kasım'da işçi örgütleriyle beraber Ulus Meydan'ında bir miting düzenledi. TABİB, işçi sınıfını değil patronları gözeten ve sınıfın haklarını korumayan sendikacılığa karşı da mücadelesini de sürdürüyor.

Göçmenlere Yönelik Sistematik Şiddet Devam Ediyor

Türkiye'de yaşayan göçmenler seçimlerden sonra özellikle artan bir şiddette baskı görmeye başladılar. İnsan hakları ve hukukun hiç sayıldığı koşullara gönderilmekle, evlerinde hapis hayatı yaşamak arasında kalan göçmenler hâlâ istismar edilen ve güvence altına alınmayan emekleri nedeniyle karşılaştıkları sorunlar boğuşuyorlar. Mültecilik statüsüne sahip olmadıklarından her türlü keyfi uygulamaya maruz kalabiliyorlar. Şimdiye kadar ucuz iş gücü olarak hükümet için anlam ifade eden ve göz yumulan kayıtsız göçmenler seçimlerden sonra sağ siyasetlerin yarattığı rüzgârın etkisiyle toplumsal meşruiyetin hükümet lehine tekrardan sağlanması için ilk fırsatta gözden çıkarılanlar oldular. Göçmenler, GGM'lere gönderilme tehlikesi nedeniyle sokağa çıkamaz ve düzenli bir işte çalışamaz hale geldiler. Çalışma hayatından uzaklaşmaları ister istemez yükselen ev kiralarnı ödeyememelerine ve temel besinlerden bile mahrum kalmalarına neden oldu. Yakın zamanda, Zonguldak'ta kaçak bir madende çalışırken yaralanan Afgan göçmen işçi Vezir Mohammad Nourtani, kaçak maden ortaya çıkmasını diye işverenler tarafından öldürüldü ve cenazesi yakıldı. Bu olay, göçmenlerin Türkiye'de içinde bulunduğu koşulları özetler nitelikte. Irkçılık ve sömürüyü en ağır şekilde yaşayan ve seslerini duyuramayan binlerce göçmenle aynı şehirlerde yaşamaya devam ediyoruz.

AYM'nin açıkladığı hak ihlali kararına rağmen Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın Galatasaray Meydanı'nda her Cumartesi gerçekleştirdiği oturma eylemleri uzun süre polisin keyfi uygulamalarıyla engellendi. Bu engeller kendisini yasadan üstün tutan bir hükümetin içişleri bakanının açıklamalarıyla son buldu. Devleti yönetenler, yıllarca, çocuklarının mezarlarını ve akıbetlerini

öğrenmek isteyen anneleri meydanlara bir türlü sığdıramadı. Yerel seçimler yaklaşırken keyfi müdahalelerle dikkate almadıkları hukuk akıllarına gelmeye başladı. Devlet faillerini bir türlü bulamadığı(!) ölümlerin cesetlerinden korkmayı sürdürüyor. Cumartesi Anneleri/İnsanları mücadelelerini sabırla ve geri adım atmadan sürdürüyorlar.

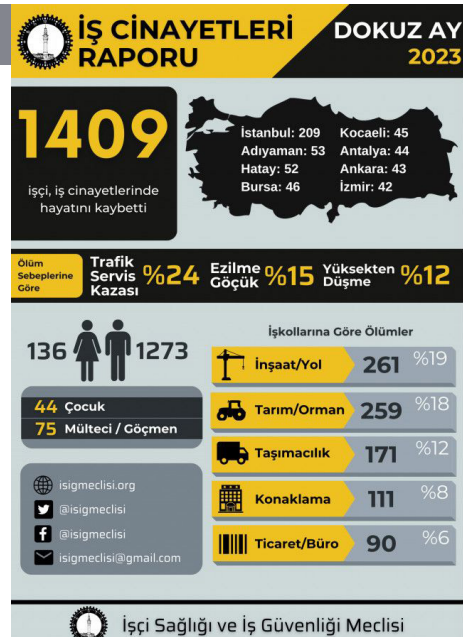
Karabağ Savaşı Bitti!

Tarihi olarak Azerbaycan'ın hakkı sayılan ancak halkının bir kısmı Ermenilerden oluşan ve Azerbaycan'a bağlı bir yer olmak istemeyen Karabağ Ermenileri yüzüstü bırakıldı. Daha önce Rusya'nın garantörlüğünde geçici bir barış sağlanan bölgede, Rusya'nın geri çekilmesiyle yalnız kalan Ermenistan, Karabağ'ı Azerbaycan'a bırakmak zorunda kaldı. Tarihleri boyunca çokça katliama ve eziyete mazur kalan Ermeniler'in Karabağ'dan zorla çıkarılması kabul edilemez. Enerji ihtiyacını gidermek için Azerbaycan ile masaya oturan ve gaz ithal eden Avrupa Birliği devletleri bu olan bitene ise ses çıkarmadı.

İşçiler Çalışırken Ölmeye Devam Ediyor

AKP 3 Kasım 2022'de iktidara geldi. İSİG raporlarına göre AKP'li geçen son 21 yılda 32.180 işçi çalışırken hayatını kaybetti. Cumhuriyet tarihinde görülmemiş maden katliamları ve emek sömürsü bu 21 yıl içinde gerçekleşti. Güvencesiz çalışan taşeronlar ve can kayıpları için ödül gibi cezalar alan patronları bu dönemde gördük. Yine İSİG raporlarına göre 2023'ün ilk dokuz ayında 1409 kişi çalışırken öldü. İş cinayetleri sürekli artan ve can yakan bir mesele olarak devam ediyor. Çalışırken ölmek istemiyoruz.

25 Kasım'da Kadınlar Şiddete Karşı Sokaktaydı

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü'nde her yıl olduğu gibi bu yıl da Türkiye'nin dört bir yanında kadınlar sokaklardaydı. 25 Kasım, kadınların hayatın her alanında maruz kaldığı erkek ve devlet şiddetine karşı verilen mücadele için önemli bir gün. Türkiye'de her yıl kadın cinayetlerinde hayatını kaybedenlerin sayısı artıyor. Fakat, bu cinayetleri ve her türlü erkek şiddetini önleme amacıyla hazırlanmış İstanbul Sözleşmesi, hükümet tarafından feshedildi. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun verilerine göre, 2022 yılında erkekler tarafından 334 kadın öldürüldü, 245 kadın şüpheli şekilde ölü bulundu. 25 Kasım eylemlerine katılan kadınlar, önlenemez olduğu halde önlenmeyen, devlet ve yargı eliyle meşrulaştırılan kadın cinayetlerine; her alanda karşılaştıkları erkek şiddet ve tacizine karşı olan öfkeleriyle yürüdüler. Kadınlar için bu bir hayatta kalma mücadelesi.

Aluform Pekintaş İşçilerinin Direnişi Tüm Engellemelere Rağmen Devam Ediyor

Düzce'de bulunan Aluform Pekintaş metal fabrikasında, Türk Metal sendikasına üye olduğu için işten atılan işçilerin direnişi yaklaşık 1 yıldır devam ediyor. İş kanunundaki Madde 25 içerisindeki çeşitli kodlarla işten atılan ve tazminatları gasp edilen işçilerin direnişi çeşitli şekillerde engellenmeye çalışılıyor. Düzce Valisi, işçilerin fabrika önünde eylem yapmalarını 4 ay boyunca yolun trafiğini gerekçe göstererek yasakladı. Direnişte ısrar eden işçiler, polis şiddetiyle

ve gözaltıya maruz kaldı. Kendi fabrikalarının önüne gidemeyen işçiler Pekintaş grubunun diğer fabrikaları önünde eylem yapınca, patron haklarında manevi tazminat davası açtı. Ayrıca, yönetim çeşitli iddialarla işçiler hakkında birkaç kez mahkemeye başvuruda bulundu. Mahkeme ise bu iddiaları doğru kabul ederek direnişçi işçileri fabrika önünden uzaklaştırma kararı aldı. Defalarca işçilerin işyeri önüne astığı pankartlar söküldü, direniş çadırı dağıtıldı. Özetle, yerel yönetimden kolluğuna, yargısından yerel basınına kadar işverenden yana tavır alan her türlü yapı, işçilerin direnişini engellemeye çalışıyor. Tüm bunlara rağmen, Pekintaş işçileri hakları için mücadele etmekten vazgeçmiyor.

Avrupa'nın en büyük serası olmakla övünen, Bayburt Grup'a bağlı Agrobay Seracılık'ta Tarım-Sen sendikasına üye olduğu için 37 kadın işçi ve 2 mühendis işten atıldı. İşten atılan kadın işçiler, sendikalarıyla birlikte 22 Ağustos'tan bu yana seranın bulunduğu İzmir Dikili'de direniyor. Endüstriyel domates üretimine odaklanan Agrobay, Türkiye'nin domates ihracatında kilit bir aktör. Agrobay'ın yüksek kâr oranları, kadınların ağır sömürsünden kaynaklanıyor. Agrobay işçisi kadınlar, serada 80 dereceye varan dayanılmaz sıcaklarda çok ağır işler yapmaya zorlandıklarını ve sürekli olarak yöneticilerin hakaret ve kötü muamelesine maruz kaldıklarını anlatıyorlar. Kimileri uzun yıllar boyunca sigortasız çalıştırılmış. Bu

kötü koşullara ve hak gasplarına karşı sendikalaştıkları için Kod 46 koduyla tazminatları dahi verilmeden işten atıldılar. İşçiler ve sendikacılar, direniş sürecinde onlarca kez polis şiddetiyle, işkenceyle gözaltına alındı. İşçilerin talepleri: gasp edilen haklarının verilmesi, Kod 46 kodunun kaldırılması ve işe iade edilmek. Bu süreçte, Bayburt Grup ve Agrobay şirketinin hem iktidarla hem de CHP ile olan yerel ve ulusal ölçekteki ilişki ağları da ortaya çıkarıldı. CHP'den Agrobay patronu ile yakın ilişkisi bulunan birçok milletvekili, direnişteki kadınlarla görüşmüş olsa da çözüme dair somut bir adım atılmadı. Son olarak, direnişin 98.gününde (28 Kasım) Agrobay işçisi kadınların bir kısmı, canlarını ortaya koyarak Bergama'da bir binanın çatısına çıktılar. Sadece gasp edilen hak ve tazminatlarını isteyen kadınlara, polis hiçbir önlem almadan müdahale etti ve şiddet kullanarak gözaltına aldı. Gözaltı sonrasında açıklama yapan bir kadın işçi durumu şöyle anlatıyor: "Artık canımıza tak ettiği için bugün çatıya çıktık. Hiçbir önlem alınmadan polis bizi gözaltına aldı. Bugün o çatıda ölebilirdik ama ölmemiz kimsenin umurunda değil. Artık bu sorunu çözün". Agrobay işçisi kadınlar hakları için direnmeye devam ediyor.

Türkiye'de e-ticaret şirketlerinin en büyüklerinden biri olan Trendyol'un Esenyurt deposunda çalışan işçiler, bir süre önce düşük ücretlere, mobbinge ve kısa süreli sözleşme gibi haksız uygulamalara karşı sendikal örgütlenmeye başlamıştı. Örgütlenmeyi kırmak için işçilerin çeşitli taşeronlara bölündüğü fabrikada, şirketlerin depo işkolunda olması gerekirken iletişim işkolunda gösterilmesinden dolayı işçiler PTT-SEN sendikasında örgütlendiler. Bir süre sonra, sendikaya üye olan işçiler küçülme bahanesiyle işten atıldılar. İşçiler PTT-SEN ve DGD-SEN sendikaları ile birlikte hem Esenyurt'taki depo önünde hem de Trendyol'un Maslak'taki genel merkezi önünde direnişe başladı. İşçiler direniş

sürecinde depolardaki çalışma koşullarını anlatarak, Trendyol'un yüksek kar oranlarının depolardaki yoğun emek sömürsü ile mümkün olduğunu ifşa ettiler. 2018'de e-ticaret devi Alibaba tarafından büyük bir bölümü satın alınan ve giderek piyasadaki hacmini büyüten Trendyol'un işçileri küçülme bahanesiyle işten atmasına karşı ise işçiler "Mücadele Tek Yol, Yalancısın Trendyol" sloganıyla cevap verdiler.

HALKSIZ DEMOKRASİ SİYASETİ TOPLUMSALLAŞTIRMAK

İşçisiz “İşçi Siyaseti”, Halksız “Demokrasi”

ZEKİ KILIÇASLAN

Eğer Türkiye tarihine bakarsak tam anlamıyla “ulusal çapta siyasal bir işçi hareketi olarak” 1. TİP (1961) dışında bir hareket göremeyiz. Doğrudan seçilmiş sendikal işçi temsilcileri tarafından kurulan TİP o dönemdeki farklı kuşaktan sosyalist aydınların önemli çoğunluğunun da katılımı ile bu konuma yükselmişti. 12 Mart-12 Eylül dönemi arasında yükselen fakat uluslararası ve ulusal ned-

enlerle bölünmüş sosyalist/devrimci hareketler ise, belki bir derece TKP dışında, bu konuma yaklaşamadı bile.

Sonraki süreçte işçi ve tüm emek sınıflarının kitlesel/örgütsel olarak siyaset sahnesinden giderek çekilmesi işçi/emek siyasetlerini işçisiz

hale getirirken, 12 Eylül sonrası çıkarılan siyasi partiler ve seçim kanunları ile hangi parti olursa olsun doğrudan halk katmanlarının siyasete katılım kanallarını da iyice kilitleyerek “demokrasimizi” de halksız bir “demokrasi” haline getirdi.

12 Eylül Faşist Askeri Darbesi ile yeni bir döneme girilmişti. İhracata yönelik sanayileşme ve Neo-liberal politikaların devreye

girmesi ile işçi sınıfının sendikal örgütlenmesi büyük ölçüde güdükleştirilip kontrol altına alınmış, büyük ölçüde artan göçler sonucu kentleri dolduran yoksullarının dayanışma ve kimlik ihtiyacı anti-ABD/emperyalizm ve sosyal adaletçi Müslümancı söylemler ile buluşmaya başlamıştı. Aynı anda silahlı bir kalkışma ile gündeme gelen Kürt siyasal hareketinin etkisi ile milli-

yetçi siyaset eski anti-komünist söyleminden anti-Kürt söyleme doğru değişerek yeni bir kitlesel siyaset eksenine ortaya çıkarıyordu. 1990lardan bu yana Türkiye siyasetinin ana karşıtlık konuları artık ortada idi. Türk-Kürt, Sünni-Alevi, dindar-seküler ay-

rımı önemli bir oranda kitlelerin siyasete katılımının yeni eksenine olmuştur.

Esasta Osmanlı döneminde başlayan ve daha sonra tek parti döneminde hızlanan modernleşme hareketi ve buna tepki olarak gelişen gelenekçi reaksiyon, İttihat ve Terakki - Hürriyet ve İtilaf, CHP - Demokrat Parti ve devamında CHP - AP karşıtlığının kültürel temellerini hep belirlemişti fakat bu ayırım-

lar soğuk savaş dönemi siyasetinin baskısı altında şekilleniyor ve biçim değiştiriyordu. Sovyetlerin çökmesi, soğuk savaş siyasetinin etkisinin ortadan kalkması ve yükselen Müslümanlık ve Kürt halkçılığı temel muhalif hareketler ana siyasal karşıtlıkları büyük ölçüde daha baskın biçimde kültürel kimliklerden kaynaklanan farklılıklara yaklaştırdı. Bu dönüşüme en güzel örneklerden birisi daha önce merkez sağın kalesi olarak bilinen İzmir'in yükselen Müslümanlık endişesi ile CHP sekülerliğine, öte yandan işçi kimliği ile halkçı Ecevit politikalarının yanında duran Kocaeli'nin ise sonraki dönemde kimlik temelli olarak Refah Partisi ve ardından AK Parti'ye yönelmesidir. Öte yandan yükselen Sünni Müslümanlık bu konuda politika üretemeyen CHP ve Solu "kaçınılmaz" şekilde seküler ve Alevi toplumuna sıkıştırırken, yükselen Kürt hareketi ve Türk milliyetçiliği de Türk ulusalcılığını ve Kürt muhalefetini öne çıkarıyordu. Çok sayıda grubu ile Sosyalist Sol bu daraltılmış alanlarda, sınırlı ve dolaylı da olsa kimlik siyasetinin bir parçası haline geliyordu. İşçisiz Sosyalist Sol/"İşçi Siyaseti" artık iyice şekillenmişti.

12 Eylül rejiminin yaptığı çok önemli ve halen dokunulmayan en ciddi değişikliklerden birisi de siyasal partiler yasasıdır. Durmadan Anayasa değişiklikleri ile sözde "demokratikleşme" lafları eden iktidarın şimdiye kadar siyasal partiler yasası değişikliğinden bir kez bile söz etmemesini bu durumla birlikte düşünmeliyiz. Yine anamuhalefetin bu sorunu ciddi şekilde siyaset gündemine taşıdığına da şahit olmadık. Bu konuyu arkasındaki gerçek "bir devlet olarak egemen sınıfın", 12 Eylül öncesi dönemden aldığı dersle siyasetin "hal-ka bırakılamayacak kadar önemli olduğunun" iyice farkında olduğudur. Mevcut yasayla partiler tümüyle, genel merkezin bile değil, genel başkanın emir komutasına verilmiş ve zaten örgütlü sosyal güçleri tümüyle yok edilmiş halk eğilimlerinin kendi oy verdikleri partileri aracılığı ile bile tutumlarını siyasete taşımalarının önü büyük oranda kesilmiştir. 12 Eylül öncesi zorunlu olan ön seçimler başkanın iradesine bırakılmış, böylelikle milletvekilleri artık milletin değil genel başkanın vekilleri olmuştur.

Son yıllarda dünyadaki genel eğilim, halkın sosyal, sınıfsal ve ideolojik temelde desteklediği siyasal parti

yapıları yerine ideolojiden yoksun partizanlıkla işleyen yapılarının yükselişi şeklindedir. Türkiye'de de siyasetin görüntüsü, kültürel kimlik söylemlerine dayanan ama temsil edildiği söylenen kitlelerin de doğrudan etkileyemediği siyasal partiler şekline dönüşmüştür. Böylelikle devlet ve güçlü çıkar gruplarıyla birlikte bu üçlü kuvvet siyaseti kontrol eder hale gelmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gelenen bu "halksız demokrasi" durumu sağ popülizmler için temel teşkil ettiği gibi sol popülist siyasetler için de bir fırsat oluşturuyor.

Yazının bundan sonraki kısmında "aykırı" bir konuyu tartışmak istiyorum.

Kanaatimce Türkiye'de dinin Cumhuriyet'in her döneminde devletin sıkı kontrolünde olması yani dinde özgürlüğün aslında hiç olmamış olması belki de Türkiye'de demokrasi ve emek temelli, siyasetlerinin zayıf kalmasında önemli bir neden olarak duruyor. Bazılarınca Cumhuriyet değerlerinden uzaklaşıldığı düşünülen son dönemlerde ise örgütlü sivil din yapılarının güçlerini devleti yönetenlerle birleştirmelerini de bu bağlamda düşünebiliriz. Son 20 yılda karşılaştığımız durum Cumhuriyet'in yapısıyla çok ilişkili.

Başta İngiltere olmak üzere 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılda belirgin olmak üzere batıda eski egemen-

12 Eylül rejiminin yaptığı çok önemli ve halen dokunulmayan en ciddi değişikliklerden birisi de siyasal partiler yasasıdır. Durmadan Anayasa değişiklikleri ile sözde "demokratikleşme" lafları eden iktidarın şimdiye kadar siyasal partiler yasası değişikliğinden bir kez bile söz etmemesini bu durumla birlikte düşünmeliyiz. Yine anamuhalefetin bu sorunu ciddi şekilde siyaset gündemine taşıdığına da şahit olmadık.

lik kurumlarına (feodal derebeylik, monarşiler, hukuk tanımayan iktidarlar) karşı muhalefet; aydınlanmacı seküler humanist gelenek ve insan hakları/özgürlüğü söylemiyle birlikte anlamını varolan düzenin yanında yer alan “milli kurumsal dini otorite” karşı konumlandırılan yeni dinî akımların ortaya çıkışı ve yükselişi de benzer arzulara dayanır. Yükselen kapitalizm koşullarında çok büyük yoksunluklar içinde kalan küçük üretici kitlelerin ve yeni ortaya çıkan işçi sınıfının durumunu dile getirip, acılarını “manevi olarak azaltmaya” çalışan bu akımlar, aynı zamanda ezilenlerin bir araya gelmeleri için muhalif ve dinî dayanaklara başvurdular. Egemen kültürel düşünce (Gramsci’de kamusal düşünce) olan din içindeki bu bölünmeler aslında sınıfsal konumların bölünmüşlüğü’nün bir göstergesi idi. Zaten çok bilinen bir gerçektir, tıpkı Müslümanlık-taki Şii - Sünni bölünmesi gibi çoğu diğer din içi bölünmeler teolojik alandan başlayıp sosyal alanda devam etmez tersine siyasal/sosyal alandan başlayan bölünmeler kendisine teoloji alanında yer açar. Merkez batı ülkelerinde kiliseler içindeki bu bölünmeler zaman içinde, gelişen ve görece “demokratikleşen” ve emperyalist sömürden yoksullara pay dağıtan burjuva egemenliğinin kurumları haline geldiler. Buna rağmen merkez batı ülkelerinde bile hâlâ yoksulların yanında duran bazı dinî eğilimler zayıf da olsa varlığını sürdürdü. Benzer şekilde özellikle Latin Amerika katolikliğinde bazı kiliseler ve Güneydoğu Asya da bazı dinî eğilimler halkı ezen diktatörlere ve azgın sömürü düzenine karşı silahlı mücadeleyi desteklemeye kadar varan yaklaşımlar geliştirdiler. Hâlâ birçok ülkede emek siyasetlerine desteklerini sürdüren bu tutumlar Kurtuluş Teolojisi yaklaşımı ve tartışmaları etrafında varlığını sürdürüyor.

Ülkemizde ise dinin kurumsal yapısı gibi toplumsal ve siyasî alana dair sözü de çok büyük ölçüde devlet tekelinde altında katılmış vaziyette. Dünyada örneği çok az görülmüş şekilde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın devasa etkisi altındaki bu tekelleşme, eskinin “seküler devlet” döneminde olduğu gibi bugünün “dinsel söylem” dozu baskın haline gelmekte olan devlet döneminde de sürmektedir. Durum böyle olunca ülkede ayyuka çıkan zulümlere ve adaletsizliklere karşı vicdani bir ses çıkaran neredeyse tek bir din adamı bile artık ortalıkta görün(e)memektedir. Türkiye’de Sünni inanç grubu

için Cumhuriyet tarihi boyunca toplumsal muhalefetle yakınlaşan bir dinî eğilim hemen hiç olmadıysa bunun bir nedeni de zaten sünni dindarlığın uzun yıllar boyunca sürekli olarak merkezi idarenin dışında, sürekli “muhalif” olma konumunda bulunması ve/veya böyle algılanmasıdır. O zaman şu soruyu sormak gerekiyor; Demokratik bir devlette dinî kurumların inananların oluşturduğu sivil organizasyonlara bırakılması yani bir araya gelen inanç gruplarının kamu tarafından kabul edilmek zorunda olan kendi dinî kurumlarını oluşturma hakkı dolayısıyla dinde özgürleşme bazılarınca öngörüldüğü gibi “dinin devlet olmasına” mı yol açar yoksa ekonomik/sosyal/siyasal egemen olan güç karşısında toplumun güçlenmesine mi?

İşçisiz “işçi siyaseti” ve “halksız demokrasi” sorunumuz için kolay bir çözüm yok. İşçileşen bir “işçi siyaseti” halksız demokrasi sorununun çözümünde bir yol olarak ortadadır. Sosyalist siyasetlerin toplum okumalarını yetkinleştirip doğru bir yönelime gireceği umudu ile birlikte bir ihtiyacımız da devletten özgürleşip kendi cemaatine dayanması gereken dinin, en azından bazı kanalları ile hakkı, maşeri vicdanı, adaleti yani aslında İbrahimî dinlerin temel değerlerini, otorite ve egemen olandan korkmadan dile getirecek yeni bakış ve yorumlarıdır.

O zaman şu soruyu sormak gerekiyor; Demokratik bir devlette dinî kurumların inananların oluşturduğu sivil organizasyonlara bırakılması yani bir araya gelen inanç gruplarının kamu tarafından kabul edilmek zorunda olan kendi dinî kurumlarını oluşturma hakkı dolayısıyla dinde özgürleşme bazılarınca öngörüldüğü gibi “dinin devlet olmasına” mı yol açar yoksa ekonomik/sosyal/siyasal egemen olan güç karşısında toplumun güçlenmesine mi?

Kadınların Mücadelesi: Emek, Haysiyet ve Politik Özneleşme

FATMA BETÜL KOCAASLAN

Maria Mies'e göre ataerki, sömürü ve ezilmeye dayalı bir tahakküm ilişkisidir. Feminist kadınlar, uzun yıllar boyunca bir yandan ataerkiye karşı çeşitli şekillerde mücadele ederken, bir yandan da ataerkinin ortaya çıkış biçimlerini ve diğer toplumsal eşitsizlik biçimleriyle olan ilişkisini tartıştılar. En önemli tartışmalardan biri de ataerki ve kapitalizm arasındaki ilişkiye dair oldu. Ataerki ve kapitalizm iki ayrı sistem midir, yoksa tek bir sistem mi; bu iki sistem arasında hiyerarşi kurulabilir mi gibi sorular feministler ve sosyalistler arasında çeşitli tartışmalara yol açtı, ki bu tartışmalar hâlâ devam ediyor. Son dönemdeki kesişimsellik ve toplumsal yeniden üretim teorilerini bu

tartışmaların devamı olarak görmek mümkün. Bu yazıda bu teorik tartışmalara detaylı bir şekilde girmeyeceğim. Fakat kapitalist ataerki kavramsallaştırmasının bugün içinde bulunduğumuz toplumsal durumu açıklamak için kritik olduğu kanaatindeyim. Bu, ataerki ve kapitalizmin birbirine güç

verecek şekilde eklemlendiğini ve birini bir diğeri olmadan anlamının imkânsız olduğu tezini kabul etmek anlamına geliyor. Kadınları baskı altında tutan ve sömüren bir sistem olarak kapitalist ataerkinin, bugün yaşadığımız dünyada kadınların hayatlarının her alanını doğrudan etkilediğini söyleyebiliriz. Bu yazıda kısaca kapitalist ataerkinin çeşitli görünümüne baktıktan sonra kadınların özneleşme mücadelesine ve bunun Türkiye'deki politik mücadele için anlamına değineceğim.

Ev içi emek

1960lardan itibaren yükselen ikinci dalga feminist hareket, özel alanı politika konusu haline getirerek hem kadınların karşılıksız

ev içi emeğini hem de ev içi şiddeti görünürleştirmeye çalıştı. Kadınların evde yaptıkları mesai genellikle bir sevgi ilişkisi içinde gerçekleştiği için yaptıkları işler "iş" olarak görülmez, kadınların yaptıkları ailelerine olan sevgi ve bağlılıklarının bir göstergesi olarak görülür. Ev içindeki

emeğin mesai saatleri, molası, izin günü yoktur. Kadınların gündelik hayatının her anıyla iç içe geçtiği için ayırt edilmesi, ne zaman başlayıp ne zaman bittiğinin tespit edilmesi neredeyse imkânsızdır. Evin ve aile fertlerinin devamlılığını sağlamalarına rağmen kadınların emeği sistematik olarak görmezden gelinir, değersizleştirilir, doğallaştırılır. Özellikle ücretli olarak çalışmayan kadınların hayatları ve zamanları adeta ev içine ve aile fertlerinin bakımına ipoteklenmiştir. Ücretli çalışan kadınlar ise genellikle ev ve işyeri arasında çifte mesai yaparlar.

Ev içi emek tartışmasını başlatan feministler, kadınların ev içinde harcadıkları emeğin hem ataerki hem de kapitalist sermaye birikimi ile olan ilişkisini sorguladılar. Bu sorgulama aynı zamanda ev içi emeği ve bakım emeğini “üretken olmayan (artı değer üretmeyen)” bir emek biçimi olarak tanımlayarak doğallaştıran Marksist teoriye de bir karşı çıkışı barındırıyordu. Maria Mies, Selma James, Dalla Costa gibi feministler ev içi emeğin, sermaye birikiminin ön koşulu olduğu iddia ettiler. Onlara göre, kapitalist üretimin ve sermaye birikiminin asli unsuru olarak görülen erkek işçi sınıfının “üretilmesi”, kadınların ev içindeki bakım emeği sayesinde mümkün olur. Erkek işçileri bir sonraki çalışma günü için hazır hale getiren, onlara gerekli tüm hizmetleri sağlayan, ev içinde bitmek tükenmek bilmeyen bir mesaide koşturan ev kadınlarıdır. Yani bir diğer deyişle, işçi sınıfının yeniden üretimi kadınların ücretsiz emeğine el konularak gerçekleştirilir. Heidi Hartmann gibi maddeci feministlere göre ise ataerkinin maddi temeli, erkeklerin kadınların emek gücü üzerindeki kontrolüdür. Yani erkekler kadınların ev içindeki emek gücüne el koyabildiği ölçüde kendi iktidarını güçlendirir.

Maria Mies’in evkadınlaştırma analizi de bu noktada ufuk açıcudur. Mies’e göre 19. yüzyıldan itibaren kadınlar, erkeklerin üretim ve birikim alanından dışlanarak aile ve özel alanla özdeşleştirildi, sistematik olarak ev kadınlarına dönüştürüldü. “Evkadınlaştırma, hava ve su gibi bedava elde edilebilir bir doğal kaynak olarak görülmesi” anlamına geliyordu (Mies, 2011). Bu evkadınlaştırma sürecinden hem her sınıftan erkekler hem de sermaye çıkar sağladı. Erkekler,

kadınlar işgücü piyasasından dışlandığı için işleri üzerinde tekel kurdular ve aynı zamanda kadınlar madde olarak onlara bağımlı hale geldiği için ev içindeki iktidarları sağlamlaştı. Öte yandan, kadınların ev içi emeği sömürülmeden, kadın emeği ataerki baskıyla doğal bir kaynağa dönüştürülmeden kapitalist üretim mümkün olamazdı. Ev içi emekle sermaye birikiminin arasındaki bu ilişkiyi görünürleştirmek, ataerki ve kapitalizmin birbirini etkileme ve dönüştürme biçimlerini de ortaya koyar.

Ücretli emek

Kadınların ev içindeki emeklerinin değersiz görülmesi, yaptıkları işlerin “iş”ten sayılmaması, kadınların ev dışındaki ve çalışma hayatındaki konumlarını doğrudan etkiler. Kadınlar genellikle daha düşük ücretlerle ve daha güvencesiz koşullarda çalışmaya zorlanırlar. İşverenler, kadın işçileri, boşanmış ya da bekar dahi olsalar, eve “ek gelir” götüren kişi olarak görürler ve bu yüzden kadınların ücretleri her zaman daha düşüktür. Kadınlara rahatlıkla daha fazla iş yüklenebilir, baskı yapılabilir. Aslında bir bakıma, kadınların evdeki erkekler tarafından maruz kaldıkları baskı ve şiddet, işyerinde farklı şekillerde yeniden ortaya çıkar. Erkek ustalar, amirler, müdürler, iş arkadaşları... Kadın işçilerin işyerinde maruz kaldıkları şiddet, taciz ve mobbing, kapitalist ataerkinin bir baş-

Ev içi emek tartışmasını başlatan feministler, kadınların ev içinde harcadıkları emeğin hem ataerki hem de kapitalist sermaye birikimi ile olan ilişkisini sorguladılar. Bu sorgulama aynı zamanda ev içi emeği ve bakım emeğini “üretken olmayan (artı değer üretmeyen)” bir emek biçimi olarak tanımlayarak doğallaştıran Marksist teoriye de bir karşı çıkışı barındırıyordu.

ka boyutudur. Sermaye sınıfı, ucuz ve esnek işgücü olarak gördüğü kadın işçileri ataerkil baskı mekanizmalarını kullanarak denetim altına almaya çalışır, kadınların sömürsünü bu şekilde arttırır. Kadınların güçsüzlükleri, sermayenin çıkar sağlayacağı alanlara çok hızlı bir şekilde dönüşür. Mesela boşanmış ve çocukları olan bir kadın, işvereni tarafından rahatlıkla fazla mesaiye zorlanır, işten atmakla tehdit edilir, hakkında tutanaklar tutulur. Bunlar çok rahat bir şekilde yapılır, çünkü kadının o işe mecbur olduğu, kısa süreli bir işsizlik dönemini dahi kaldıramayacağı bilinir. Kadın işçilerin işyerinde yaşadıklarını sadece kapitalizm üzerinden açıklamak bu yüzden yetersiz kalır, kadınların ev ve işyeri deneyimleri, maruz kaldıkları baskı ve ayrımcılıklar ataerkiden bağımsız anlaşılabilir.

Kadınların eşitlik ve haysiyet mücadelesi

Kadınların ataerkiye karşı mücadelesini bir eşitlik ve haysiyet mücadelesi olarak da tanımlayabiliriz. Kadınların evde ve işyerinde yaşadığı birçok baskı, aslında haysiyetlerine yönelik bir saldırı olarak ortaya çıkar. Evde sözü dinlenmeyen, herhangi bir konuda fikri alınmayan, kendi kazandığı paranın üstünde dahi söz hakkı olmayan, hizmetçi olarak görülen kadınların haysiyet yarasıyla, işyerinde usta tarafından hakaret edilen,

Kadınların ev içindeki emeklerinin değersiz görülmesi, yaptıkları işlerin “iş”ten sayılmaması, kadınların ev dışındaki ve çalışma hayatındaki konumlarını doğrudan etkiler. Kadınlar genellikle daha düşük ücretlerle ve daha güvencesiz koşullarda çalışmaya zorlanırlar. İşverenler, kadın işçileri, boşanmış ya da bekar dahi olsalar, eve “ek gelir” götüren kişi olarak görürler ve bu yüzden kadınların ücretleri her zaman daha düşüktür.

herkesin içinde rezil edilen kadın işçinin yarası aynıdır. Erkekliğin kadınların haysiyetine yönelik saldırısı, en temelde kadınların özgüvenini, kendine olan saygısını hedef alır. Kadınlar, erkeklerle eşit olmadıklarını, kimi zaman “insan”dan dahi sayılmadıklarını hissettikleri anlarda yaşadıklarıyla kadınlıkları arasında rahatça ilişki kurarlar. Çünkü hayatın her alanında benzer bir ayrımcılıkla, benzer bir saldırıyla karşı karşıya kalmışlardır. İşyerinde gördüğü muamelenin erkek işçilere, evde gördüğü muamelenin erkek kardeşe yapılmadığını gördüğünde resim daha da netleşir. Ve kadınların mücadelesi, çok derinden hissedilen, bir an dahi unutturulmayan bu eşitsizliğe duyulan öfkeden kaynaklanır. Her zaman açıktan bir direniş olarak görmesek de kadınların evde, işte, mahallede çeşitli şekillerde içinde buldukları koşulları değiştirmeye yönelik çeşitli direniş stratejileri, mücadele taktikleri olduğunu söylemek mümkün. Bu kimi zaman kocasından gizli maddi birikim yapmakla, kimi zaman fabrikada tacizci erkeklere karşı kadınlar arasında bir dayanışma örgütlemekte görünürleşir.

Kadınlar, hayatlarının herhangi bir noktasında ataerkinin tüm silahlarıyla saldırdığı ve yok etmeye çalıştığı özgüvenlerini yeniden kazandığında, bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmuyor. Ev içinde bir şekilde katlanılan, rıza gösterilen eşitsiz ilişkiler çatırdatmaya başlıyor; işyerinde hak arama süreçleri başlıyor. Kadınların çocukluktan beri hissettiği o eşitsizlik durumu, ezilmiş ve bastırılmışlığın verdiği öfke, bir yerde benzer şeyleri yaşamış başka kadınların öfkesiyle buluştuğunda bir patlamaya sebep oluyor. Bu patlama gerçekleştiği anda, aslında kadınların hayatındaki erkekler tarafından inşa edilmiş korku duvarları da bir bir yıkılmaya başlıyor.

Politik özne olma mücadelesi

Kadınlar bu eşitlik ve haysiyet mücadelesinin yanısıra, bunlarla iç içe geçen bir şekilde politik özne olarak kabul edilmek için de mücadele ediyorlar. Çünkü emeği değersiz kılınan, görmezden gelinen, haysiyetine saldırılan kadınların aynı zamanda öznellikleri de sistematik olarak yok sayılıyor. Mesela kadınlar, Türkiye işçi sınıfının yarısını oluşturmalarına rağmen

hâlâ işçi hareketinin özneleri olarak görülüyorlar. İşçi sınıfı deyince akla erkek işçiler geliyor, işçi hareketi deyince, sendikal mücadele deyince erkeklerin öncülüğünde yürütülen bir mücadele olarak düşünülüyor. Bunun sebebi kadın işçilerin pasif, itaatkâr, örgütlenmeye isteksiz ve sınıf bilinci eksik olarak yaftalanıyor olması. 1960larda fabrikalarda direnen kadınlar varken de aynı yaftayı görüyoruz, bugün 2023'te birçok direnişte kadın işçiler öncülük ederken de. Bu durum kadınların politik özne olarak kabul edilmediğinin bir göstergesi. Sendikalarda, işçi örgütlerinde, siyasi partilerde durum genellikle aynı. İşçi sınıfını örgütlemeyi hedefleyen, bu alanda çalışma yaptığını iddia eden yapılar kadınları muhatap almak konusunda hâlâ çok isteksiz. Bunun en temel sebebi, tüm bu örgüt ve yapıların aslında bir erkeklik iktidarının üzerinde inşa edilmiş olmaları. Kadınların eşit bir politik özne olarak hareket etmesi için alan açmak bu erkeklik iktidarına karşı bir tehdit olarak algılanıyor. Bir kadın işçi işyerindeki sendikal örgütlenmede öncü rol üstlense dahi, sendikacıların, diğer erkek işçilerin ve kendi çevresinin gözünde kontrol edilmesi ve bastırılması gereken kadın olmaktan kurtulamıyor. İşçi direnişlerinde ön plana çıkan, sakınmadan politik sözünü söyleyen kadın işçilerin, erkek sendikacılar tarafından çeşitli şekillerde bastırıldığı, himayeye alınmaya çalışıldığı, kontrol edilemediği durumlarda direnişten dışlandığı birçok örnek mevcut. Sendikaların bu şekilde hareket etmediği, kadınların bir şekilde kendi ailesinden destek bulduğu nadir durumlarda ise devreye ataerkil sistemin kurumsal güvencesi devlet girebiliyor.

Yakın zamanda Türkiye'de kadınların politik özne olma mücadelesine dair çok can alıcı bir olay yaşandı. Bir süredir tekstil işkolunda bağımsız bir sendika olan BİRTEK-SEN sendikasının ismini sıkça duyuyoruz. Özellikle 2022 yılının ilk aylarında Gaziantep'te gerçekleşen tekstil işçilerinin grev dalgası sonrasında sendika bu alanda yoğun çalışmalar yürüttü. Sendika, şu anda Gaziantep ve çevre illerde tekstil fabrikalarında örgütlenme faaliyetlerine devam ediyor. Yaklaşık bir ay önce, Malatya'da BİRTEK-SEN için örgütlenme faaliyeti yapan iki kadın işçinin ailelerindeki erkekler aranarak karakola ifadeye çağrıldılar.

Bir kadının eşi, diğer kadının babası arandı. TEM'de (Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı) hukuksuz bir şekilde fiili gözaltı işlemi uygulandı ve ifadeleri alındı. Ailelere, kadınların sendikal çalışma yapmaması konusunda kibarca uyarıda bulunulmuş, "kadınların önünü tutun" denmiş. Polis bu uyarıyı yaparken, bu kadınların "erkekleri" tarafından şiddetle, baskıyla dizginlenmesini ve sendikal alandaki faaliyetlerinin önüne geçilmesini hedefliyor. Bir bakıma, şirketlerin özel koruması gibi çalışan kolluk güçleri, kadınları teröristlik suçlamasıyla, aile baskısıyla ve erkek şiddetiyle korkutmaya çalışmış. "Sizin bunlarla ne işiniz var, sizi kim kandırdı" gibi cümleler kurulmuş kadınların ifadesi alınırken. Burada kadınların kendi kararlarını verebilecek bir kapasiteye, politik faaliyet yürütecek bir iradeye sahip olduklarının kabul edilmediği açıkça gösterilmiş oluyor. Bu kadın işçilerin yaşadıklarını, işçi hareketinde öncüleştiren ve örgütlenme yapan bir erkek işçinin yaşama ihtimali var mıdır sizce? İşte bu sorunun cevabı, kadınların politik özne olarak kabul edilmemeleri ile doğrudan ilişkili. Kadınlar, herhangi bir alanda politik faaliyet yürüttüğünde bu devletiyle, işvereniyle, ailesiyle, sendikasıyla engellenmeye, bastırılmaya çalışılıyor.

Sonuç yerine

Klasik Marksist açıklamaya göre, toplumdaki esas çelişki emek ve sermaye arasındaki sınıf çelişkisidir,

Kadınlar, hayatlarının herhangi bir noktasında ataerkinin tüm silahlarıyla saldırdığı ve yok etmeye çalıştığı özgüvenlerini yeniden kazandığında, bir daha hiçbir şey eskisi gibi olmuyor. Ev içinde bir şekilde katlanılan, rıza gösterilen eşitsiz ilişkiler çatırdamaya başlıyor; işyerinde hak arama süreçleri başlıyor.

kadın ve erkek arasındaki çelişki ise sınıf çelişkisi çözüldükten, sosyalizm inşa edildikten sonra odaklanılacak ikincil bir konudur. Feministler, uzun yıllardır bu teze çeşitli şekillerde karşı çıkıyor, bu tezi çürüten teoriler geliştiriyorlar. Bu yazıda kısaca değinmeye çalıştığım gibi, kadınların ev içinde ve işyerlerinde yaşadıklarını açıklamak için kapitalizm analizlerinin yetersiz kaldığı açıktır. Emek sömürüsüne dayalı bir sistem olarak kapitalizm, ataerkil baskı mekanizmaları ve ev içindeki ücretsiz kadın emeğinin sömürüsü olmadan meydana gelemez ve varlığını sürdüremezdi. Bunun bugün de değişmediğini söyleyebiliriz. Kadınlar yoğun bir şekilde işgücüne katılsalar dahi, ev içindeki cinsiyetçi iş bölümü neredeyse değişmeden devam ediyor ve bakım yükü hâlâ büyük oranda kadınların omuzlarında. Diğer yandan, bir sömürü ve tahakküm sistemi olarak ataerkiyi, kapitalizm koşullarında büründüğü şekilden bağımsız ele almak mümkün değildir. Durum böyleyken, kapitalizm ve ataerki birbirine maddi ve somut koşullar açısından bu kadar bağımlı ve kenetlenmiş iken, ataerkiyi sadece bir kültürel ve ideolojik “gerilik” meselesi olarak ele almak ya da kapitalizme göre ikincil görmek hatalı bir politik tutumdur. Öte yandan, ataerkinin,

Yaklaşık bir ay önce, Malatya’da BİRTEKSEN için örgütlenme faaliyeti yapan iki kadın işçinin ailelerindeki erkekler aranarak karakola ifadeye çağrıldılar. Bir kadının eşi, diğer kadının babası arandı. TEM’de (Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı) hukuksuz bir şekilde fiili gözaltı işlemi uygulandı ve ifadeleri alındı. Ailelere, kadınların sendikal çalışma yapmaması konusunda kibarca uyarıda bulunulmuş, “kadınların önünü tutun” denmiş.

işçi sınıfı mücadelesi yükseldiğinde ve kapitalizm geriletildiğinde kendiliğinden çözülmeye başlayacağını varsaymak, en hafif tabirle erkekliğin gücünü hafifsetmek ve kadınların uzun yıllardır yaşadıklarını yoksaymak anlamına gelir. Bu, ataerkiye karşı verilen feminist mücadeleyi kolayca burjuva bir hareket olarak küçümseyen kimi sol grupların da düştüğü bir hatadır.

Sonuç olarak, dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar erkekliğin baskı ve tahakkümü altında yaşamaya zorlanıyorlar. Kadınlar, hem içinde buldukları maddi koşulları değiştirmek, hem de erkek ve devlet şiddeti karşısında hayatlarını korumak için bir araya geliyor ve mücadele ediyorlar. Siyaset alanında eşit birer özne olarak görülmek ve siyasi yapılardaki erkeklik iktidarlarını sarsmak da bu mücadelenin bir parçası. Türkiye’de kadınların siyaseti, erkekliklerinden güç alan yapıların sarsılması ve kadınlara açılan göstermelik alanların hakiki bir dönüşüme yol açacak şekilde doldurulması ile mümkün. Eşitlik temelinde kurulacak bir toplumdan söz edebilmemizin yolu da kadınların feminist mücadelesinin güçlenmesinden geçiyor. Şilili feministlerin ünlü sloganlarında söylediği gibi “Devrim ya feminist olacak ya da hiç olmayacak”.

Dipnotlar:

1) Bu konuda daha detaylı bir okuma için Gülnur Acar Savran’ın *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin* kitabındaki ilk bölüme bakılabilir.

2) Bu olayı yaşayan kadınlarla yapılan bir röportaj için: <https://www.kadinisci.org/orgutlenme-sendikal-sendikal-mucadelemizden-de-varolus-mucadelemizden-de-alikoyamayacaklar-bizi/>

Kaynaklar:

1) Marie Mies, *Ataerki ve Birikim*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2011

2) Gülnur Acar Savran, *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*, Dipnot Yayınları, Ankara, 2019

Demokrasi Üzerine Bazı Dikkatler

FİKRET SOYSAL

“Krizler, sarsıntılar, hastalıklar tesadüfen ortaya çıkmaz. Bir gidişatı düzeltmemiz, yeni yönelimler keşfetmemiz, başka bir yaşam yolunu deneyimlememiz için gösterge görevi görürler.” Carl Gustav Jung

Demokrasinin kültürünün uzun zaman-
dır yaşadığı kriz, İsrail’in insanlığın gözü
önünde korkunç bir katliama girişmesiyle
apaçık hale geldi. Krize mündemiç savaş

makinesi alttan
işleyişini bırakarak
en çirkin hal-
iyle ortaya çıktı.
Şimdi gözümüzün
önündedir. İsrail’in,
konspiratif, gizli,
sınırları belli ol-
mayan özellikleri,
demokrasinin tam
zıddıdır. İnsanlığın
bunca tecrübesi-
ne rağmen, bütün
insanlığı karşısına
alabilen bir savaş
makinesinin dur-

durulamaması, insanlığın demokratik birik-
imine karşıtlık içermekle beraber, bugünkü
halde, demokrasi kültürünün sorgulan-
masını da gerektiriyor. Liberal konsensüsün
dağıldığı ve insanlığın savaşa doğru hızla
gittiği bir gerçeklikte demokrasiyi
özgürleşmeci siyasetin bir temeli ve parçası
olarak tartışmak önemli, fakat ilk elde
yapılması gereken sahnelenen demokrasi-

nin vaziyetini ortaya koymaktır.

Yönetimiyle başlayalım. Bu konuda Frank
Ruda ve Jan Völker’in dikkatleri önemli,
özetliyorum.

Günümüzde bir yönetimi yaşıyoruz.
Bugün siyaset denilen şey bütünüyle
seçme özgürlüğü tarafından belirlenmiştir.
Özgürleşme siyaseti de dahil olmak üzere
her türlü siyasetin merkezinde bu bulunuyor.
Ancak, **Manifesto**’da belirtildiği gibi,

burjuvazi, “hakkıyla kazanılmış ve
üzerinde anlaşmaya varılmış sayısız
özgürlük yerine vicdansız olan tek
özgürlüğü, ticaret özgürlüğünü
koyar”. Her özgür
seçimin gerçekten salt ticaret
özgürlüğü haline gelmesi şu demek
olur: Çağdaş birey dünya pazarının
sunduğu nesnel-

er arasında seçim yapabilir, yapmalıdır ve
buna mecburdur. Özgür seçim bu açıdan
nesnelere arasından yapılan bir seçip ayır-
madır. Bu özgürlük, dışsallık kipini ister is-
temez şart koşar. Dışsallaştırmaya yönelik
ve dışsallaştırma olarak böyle bir özgürlüğü
Marx yabancılaşma diye adlandırmıştır.
Günümüzde demokrasi, dolaşımdaki
nesnelere şimdi ya da gelecekte seçilebi-

lecek artı değer yaratan ya da vaat eden nesnelere yönelişle bir kâr ontolojisini ima eder. Böylelikle, pazar nesnelere gibi dolaşımda bulunan fikirlerin genel bir dışsallaşmasını, nesneleşmesini ve nihayetinde özgürlüğün nesneleşmesini temsil eder. Bu bir yönüydür. Burada tümüyle verili nesneye doğru olan ve içinde yer alındığında başka bir yönelişin var olup olmadığını sormanın mümkün olmadığı bir yöneliş anlıyoruz. Bu yönüyeti nesnelere başka bir şeye yönelmeyi imkânsız olarak görür.

Bugün sosyalizm de başka bir yönüyeti anını temsil ediyor. Komünizm hipotezi hep devlete bağlı kalmıştır. Bu, Batı'nın kapitalist yönetimlerine karşı kerteriz noktaları olarak iş görebiliyordu. Süregelen ayırım Berlin Duvarı'nın yıkılışıyla ortadan kalktı. Bu çöküşün bugünkü hegemonyanın temel parametresi olduğu fikri sol hareketlerin çok sevdiği bir fikirdir. Bu yaklaşıma göre kurtuluşun tek yolu devlet sosyalizmine ve onun tarihi kalıntılara sıkıca sarılmak ve oradan bir gelecek inşa etmektir. Bu tezi reddediyoruz. Yönüyetiminin belirleyici anı bu çöküş değil, sosyalist siyasetin kapitalizm içindeki garip mevcudiyetidir. Bizce "sosyalist" sıfatı artık yönüyeti ile bağlantılı. Hatta esas belirtilerinden biri haline gelmiş durumda. Sendika, parti veya zayıf örgütlülükler, hangisi olursa olsun "sosyalist" esas olarak iktidara, ele geçirilmesi gereken devlet iktidarına yönelik bir etiket haline gelmiş durumda.

Günümüzde devlet sosyalizmi neredeyse yok gibi-

Günümüzde devlet sosyalizmi neredeyse yok gibiyken bu anlamda Sosyalist siyasetle her yerde karşılaşıyoruz. Sosyalist sıfatıyla devlet yapısı içinde de karşılaşıyoruz. Bu yazıda kullandığımız haliyle bu sıfat, büyük Sosyalist ötekine, yani sonunda sosyalizme tarihi hakkını teslim edecek olan tarihin ebedi yasalarına yönelme anlamındansa iktidarı hedefleyen siyasal fikirler orkestrasındaki seslerden biri anlamına geliyor.

yken bu anlamda Sosyalist siyasetle her yerde karşılaşıyoruz. Sosyalist sıfatıyla devlet yapısı içinde de karşılaşıyoruz. Bu yazıda kullandığımız haliyle bu sıfat, büyük Sosyalist ötekine, yani sonunda sosyalizme tarihi hakkını teslim edecek olan tarihin ebedi yasalarına yönelme anlamındansa iktidarı hedefleyen siyasal fikirler orkestrasındaki seslerden biri anlamına geliyor. Yani Sosyalist sıfatı bugünkü haliyle devlete yöneliktir ve zorunlu olarak onun mantığı ile hareket eder. Ekonomik krizler şunu açıkça gözler önüne serdi: Bugün en aza sahip olanlar için bir şeyler yapmak isteyen biri en fazlaya sahip olanları kurtarmak zorundadır. Bu nedendir ki bankaların çökmesini engelliyoruz. Sosyalizm devletin yeniden üretiminin bir aracı olarak iktidarın ele geçirilmesine dönüştüğü ölçüde yönüyetiminin bir parametresi haline geldi. Sonuçta özetle şunu diyoruz: Sosyalist kendine karşı çıkan bir yönelişin adıdır. Sosyalist yönüyetiminin adıdır. Ama dünya pazarı ve sosyalizm yönüyetiminin iki anını adlandırıyorsa bunu nasıl daha köklü bir şekilde kavrayabilir ve yönüyetiminden farklı olası bir yöneliş nasıl tasarlayabiliriz? (Ruda ve Völker, sf.175-178)

Bu noktada Negri, Hobsbawm gibi düşünürler sosyalizm yerine "komünist" sıfatını öne çıkarıyorlar. Komünizm tarih boyunca şu anlama geliyordu: "Toplumun antagonistik sınıflara bölünmesine kaynaklık eden emeğin dehşet verici iş bölümünü ve uzmanlaşmasını kaldırmak, farklı devletçi olmayan bir örgütlenme biçimi, son olarak da herkesin herkesle eşitliği."

Öte yandan işçi sınıfının gücü ve özgürleşme siyasetindeki önemini tartışmalıyız. İşçilik kendi başına yeterli mi? Şimdilik şu kadarını söylemekle yetinelim; proletarya kendi karşıtını ortadan kaldırırken kendini de ortadan kaldıran tarihteki tek sınıftır. (Marksist teze göre öyle düşünülmüştür) Proletarya diktatörlüğü ise bir tür zorunlu oksimorondur, proletaryanın yönetici sınıf olduğu bir devlet biçimi değildir. Burada sorgulanması gereken şey, işçi sınıfının demokratik atılımındaki tarihsel gücü ve öneminin bugünkü durumda yeniden değerlendirilmesidir.

Kapitalizm güncel krizini Çinvari bir sosyalizmle aşmayı deneyebilir. Nitekim Çin modeli sistemin teorisyenleri tarafından övülüyor ve oldukça verimli bulunuyor. Huntington ve Fukuyama bu isimlerden bazıları. Komünist sıfatının öne çıkarılması gerektiği tam

olarak burada anlam kazanıyor. Negri, “Komünizm, eşitlikçi kolektif yerine dayanışmacı organik bir ce-maat öneren sosyalizme karşıt olmak durumundadır.” diyor. Mesela Nazizm nasyonal sosyalizmdi, “nasyonal komünizm” değildi. Sosyalist bir antisemitizm olabilirken komünist bir antisemitizm olamıyor. Bu bağlamda Eric Hobsbawm, “Sosyalizm başarısız oldu, kapitalizm iflas etti. Sırada ne var” başlıklı bir köşe yazısı yayınladı. (Hobsbawm, 2009) Yazının cevabı ise “komünizm” di.

Özgürleştirici siyasetle demokrasi arasındaki bağın zayıflamasının iki nedeni var: Birincisi, meselenin antagonistlik boyutu ve siyasette tutkuları hesaba katmayan liberal konsensüsün fikri hakimiyetine yönelik güvensizlik. Ve ikincisi, sosyalist devlet tecrübelerinin totaliter, anti-demokratik hafızası. Liberal konsensüs dağıldı ve yeniden toparlama imkânı yok. Liberal uyum, çelişkileri, sorunları sürekli gizleyen, dünyayı sorunların biriktiği patlamaya hazır bombaya çeviren bir aldatmacaya dönüştü. Özgürlüksüz bir özgürlüğü ortaya çıkaran, nesnelere arasındaki seçim dışında bir seçim tanımayan kurgusuyla siyaseti imkânsılaştırıyor. Siyasetin yeniden gündeme gelmesi, ilk başta onun geçmişte kalmış bir şey olmadığını ortaya koymakla başlar.

Sahnelenen İktidar kitabında, “geçmiş zamanlar hâlâ bize yakın olmasına rağmen bir silinme retoriğinin” işlediğini vurguluyor Georges Balandier. Bu durumun yitirilenlerin ilan edildiği bir tür nekroloji” olduğunu söylüyor. Köylerin, köylülerin, mesleklerin, maddi emeğin, okulun, bilgi iletiminin, inananların bağlılıklarının ve bunlarla birlikte siyasetin sonu... Bu bir açıdan siyasi olanın asla kaybolmayacağını biçim, aktör, sahne uygulama alanı değiştirdiğini, gizlense de kaybolmadığını unutmak anlamına geliyor. Balandier’e göre, siyaset ve yoldaşı tarih toplumların ve kültürlerin noksanlarına karşı giriştikleri mücadelenin ürünleri. Bu noksanlıklar, insan işlerinde kusurun azaldığına dair kesinlikten kaynaklanan bir yanılgı. Unutmaya sevk edildiğimiz sonu olmayan bir noksanlık. (Balandier, sf.13-14)

Tarihin sonunu ilan ve “yönetişimin” siyasetin sonunun göstergesi olduğunu iddia edenlerin tersine silinmeyen şeyler var. Finans kapitalizmle müttefik olan teknolojilerin bütün faaliyet alanlarını sömürgeleştirdiği günümüz, mevcut işleyişi galebe çalan bir “uzmanlar otoritesi” söz konusu. Finans-kapital sistemlerin ve

makinelere mantığıyla işliyor. Şimdiyi ve yarını projelerle anlamlandıran, öngören ve yönlendiren ve siyasi edimin yerine yönetişimi, kural ve yönetmeliklere uygun idareyi koyan bir yaklaşım bu.

İnsani ortamların ve bizzat insanın teknikleşmesi, sonucunda eski dünyadan kopuş, bir önceki yüzyıl biterken en olgun zamanlarına ermişti. Bu geçiş, sürüp giden tarihin yeni bir dönemine geçişten ziyade insanlık tarihinin yeni bir çağına, topyekûn başlangıcın ilk momentumuna benzer bir giriştir. Yeni olanın yarattığı yeni dünyalar var ve bu dünyalar uygulamalı bilimlerin, teknolojilerin ve muazzam ekonomizmin bayraktarı şirketlerin birleşmesinden doğuyor. Yenidünyalar bilinir olmaktan çok uygulamaya dayalıdır, coğrafi mekândan ayrı olsa da gerçek anlamda varlar. Bu yeni sahaların sakinlerinde yarattığı his ise belirsiz bir geleceğe sürüklenmenin heyecanı ve yerinden yurdundan edilmişlik duygusu daha çok. (Balandier, sf.14-16) Balandier’e göre, mevcut siyasi şantiyeler korku verici ve büyük meydan okuma alternatif biçimde bu şanti-

“

Mesela Nazizm nasyonal sosyalizmdi, “nasyonal komünizm” değildi. Sosyalist bir antisemitizm olabilirken komünist bir antisemitizm olamıyor. Bu bağlamda Eric Hobsbawm, “Sosyalizm başarısız oldu, kapitalizm iflas etti. Sırada ne var” başlıklı bir köşe yazısı yayınladı. (Hobsbawm, 2009) Yazının cevabı ise “komünizm” di.

yelerde yükseliyor. Ya yönetilmeye rıza göstereceğiz ya da farklı ama henüz tamama ermemiş bir tarihin akışını yönlendirmeye başlayarak kendi kaderimizi inşa edeceğiz. Balandier burada klasik teoriye göre tam da siyasetin özü olan şeye aykırı bir durum görür: Siyaset sahası, bu sahayı tanımlayan ve siyasi birliğe mekân kazandıran sınırların artık yok olduğunu vurguluyor.

Klasik kuramda siyasi tahakküm meşrulaştırılır ve rıza onu güçlendirirdi: *“Üst-modern dönüşümler ise bu iki koşula da engel teşkil eder. Değişimler çoğalıp hızlandıkça, meşruiyetin dayanaklarını sarsan kuvvetleri harekete geçirir. Bu meşruiyetin inşa edildiği ilkeleri hedef almak suretiyle rıza gerekçelerini zayıflatır, umutsuzluk ve reddedişten kaynaklanan ve yoğunluğu artan bir şiddetle yüzleşmeye mecbur bırakır.”* (Balandier, sf.16) Balandier’in çizdiği tabloda esas sorun siyasetin halksız, uzmanlar eliyle yürütülmesi ve yönetişimin siyasetin yerini almasıdır.

Bugün canlılığın idaresi artık siyasi bir mesele haline almış durumda. “Maddi olmayanın” gerçeğin inşasına dahil olduğu yenedünyanın kontrolsüzce genişlemesi ciddi sorunlara neden oluyor. “Enformatikleşme” ve “iletişim” gibi kavramlar ise şeylerin bu yeni düzenini tanımlıyor. Bunlar daha ziyade araçlara, dispozitiflere, pratiklere işaret ediyorlar ama bu şekilde kurulan insani evrene dair mevcut bilgiye de onun geleceğine de çok az katkıda bulunuyorlar. “Bu noktada” diyor Balandier, “e-neslin, giderek genişleyen e-topluma uyumuna değinmek yetmez; demokrasinin daha doğrudan, daha hakiki olmasını sağlayacak bir e-si-

Yönetişimin siyasetin yerini alması ve sahne arkasındakilerin (lobicilerin, uzmanların şirket yöneticilerinin vb.) karar alma süreçlerindeki hakimiyeti, örgütlü işçi sınıfının demokratik atılımdaki önemli tarihsel işlevinin ortadan kalkmasıyla çok ilgili. Sınıfın sayısal anlamda çöküşü, politikayı demokrasi öncesi olduğuna benzer bir duruma dönüştürdü: Ayrıcalıklı kesimlerin çıkarlarına hizmet eden bir siyaset.

yasetin gelişini ilan etmek ise daha bile yetersiz kalır.” Balandier, derhal siyasetin yeniden inşa edilmesi çağrısında bulunur: “Siyaset ortadan kaybolmamıştır, aldatıcı bir yönetişimin ekranları arkasında yolunu kaybetmiştir.” (Balandier, sf.17)

Yönetişimin siyasetin yerini alması ve sahne arkasındakilerin (lobicilerin, uzmanların şirket yöneticilerinin vb.) karar alma süreçlerindeki hakimiyeti, örgütlü işçi sınıfının demokratik atılımdaki önemli tarihsel işlevinin ortadan kalkmasıyla çok ilgili. Sınıfın sayısal anlamda çöküşü, politikayı demokrasi öncesi olduğuna benzer bir duruma dönüştürdü: Ayrıcalıklı kesimlerin çıkarlarına hizmet eden bir siyaset. Colin Crouch bu durumu “post-demokrasi” kavramı ile tarif etmişti. Post-Demokrasi kitabında, işçi sınıfının çöküşünün kitlesel siyasi katılımı yarattığı boşluğu ve toplumun geri kalanıyla yalnızca lobiler aracılığıyla ilişki kurduğu bir siyasi sınıfın gelişimini tespit ediyor. Crouch’a göre bu değişimlerin arkasındaki anahtar rol küresel şirketlerde. Eğitimin ve kamu hizmetlerinin ticarileşmesinden refah devletinin çöküşüne kadar bir dizi gelişmenin sonucu olarak, Yalçın Küçük’ün Kapitalizm yerine “Tekelîyet” demesini haklı kılacak bir durum söz konusu. *“Küresel şirketlerin giderek artan siyasal önemleri, işçi sınıfının çöküşünün ardında bıraktığı boşluk ve bu boşluğun siyasi danışmanlar ve lobilerden oluşan yeni bir sınıf tarafından doldurulma şekli (...), bütün bunlar, hükümetlerin sosyal politika alanında özel yüklenicilere iş vermeyi takıntı haline getirmeleri”* (Crouch, sf.9) demokrasinin karşı karşıya olduğu sorunlar hakkındaki tartışmalara uygun düşüyor. (Crouch’un çizdiği tablo Türkiye için de geçerlidir.)

Demokrasi; manipülasyon, kışkırtma toplumsal ayrışma, reklamlar, sosyal medya trollerinin çığırkanlıkları vb. yollarla seçim kazanmanın ve bu yolla bütün denetimleri ve özellikle halkın denetimini aşarak, temel olarak, şirket ve lobilerin siyasi kararları verdiği ve hükmettiği bir biçim almıştır. Buna otoriter yönetimlerin yükselişini, Çin cazibesini ve İsrail’in bitmeyen savaş mantığını eklemek gerekiyor. Yaşadığımız bir kayıtsızlık halidir ve kayıtsızlık ise özgürlüğün zıddıdır. Özgürlük her zaman disiplinle ilgili olmuştur. Özgürleşme siyasetin demokratik kazanımları korumak ve yeni biçimlerini icat etmekle beraber, kuralsızlığa, kayıtsızlığa, şirketlerin ve lobilerin -sahne gerisindekilerin- tahribatına karşı mücadele etmesi gerekiyor.

Crouch, politika ve hükümetin, demokrasi öncesi zamanların karakteristiğine benzer biçimde, yeniden gitgide ayrıcalıklı elitlerin denetimine geçtiğine işaret ederken, ideal olanı şöyle betimliyor: *“Demokrasi, sıradan insanlardan oluşan kitlelerin, kamusal yaşamın gündemini belirlemeye tartışmalar ve özerk kuruluşlar aracılığıyla etkin bir biçimde katılmak için çeşitli fırsatlar bulmaları ve bu fırsatları faal bir biçimde kullanmaları halinde başarılı olabilir. Bu, çok sayıda insanın kamuoyu yoklamalarının pasif muhatabı olmaktansa önemli siyasi tartışmalara ve gündemi belirlemeye aktif bir biçimde katılacaklarına ve siyasi olayları ve sorunları takip ederken yeterince malumat sahibi olacaklarına yönelik ihtiraslı bir beklentidir. Bu, neredeyse asla tam anlamıyla gerçekleştirilemeyecek ideal bir model olmakla birlikte, tüm imkânsız idealler gibi bize önemli bir ölçüt sunar. Bir ideale göre, tavrımızın konumunu belirlemek daima değerli ve son derece kullanışlıdır, çünkü ancak bu şekilde kendimizi geliştirme imkânı bulabiliriz. İdeal tanımımızı daraltarak kolaylıkla becerdiklerimizle uyumlu hale gelmesini sağlamayı öneren daha harcıâlem yaklaşımdansa, demokrasiye yönelik böyle bir yaklaşımı benimsemek zaruridir. Daha kolay olan diğer yol ise demokrasiyi zayıflatan sorunları tanımlama konusunda aymazlığa, kendinden hoşnutluğa ve kayıtsızlığa götürür.”* (Crouch, sf.12)

Crouch’un vurguladığı idealin tam aksi bir işleyiş söz konusu. Şirket yöneticileri ve yönetim aktörlerinin belirlediği ve siyaset sahasının böylelikle daraldığı bir durumda, yönetilenlerin kayıtsızlığı ve siyasetten kopması değildir sadece olan biten; bu, sahne arkasındakilerin iktidarını da artıran bir durum. Burada Balandier, yakın ve uzak çevredeki aktörlerden bahsediyor. *“Yakın çevrede, önde gelen politik figürlere bağlı küme, özellikle de üst düzey görevlilere erişim için rekabet halinde olanlar bulunur. (...) Kanaat ve “anketör” teknisyenleri, siyasi pazarlama ve iletişim uzmanlarını, nüfuzlu kişileri, yeni veya faydalı görülen fikirleri üreten entelektüelleri ve özel danışmanları birbirine yakınlaştıran sınırları belirsiz bir kümedir bu. Bunlar siyaset zanaatkârlarıdır, siyaseti biçimlendirirler, sözcükler ve görüntülerle siyasetin dramatizasyonunu tasarlarlar. Birbiri ardı sıra gelen, her defasında kozun daha yükseldiği siyasi momentlere göre iş görürler; buna karşın, bu kişiler arasından pek azı, benzer projelerin tasarımıyla gündelik olandan kopuk, konjonktüre daha az bağımlı yönelimleri öner-*

erek, entelektüel nüfuz yoluyla eylemde bulunmayı başarır.

En uzak çevrede dağınık uzmanlar kümesi bulunur. Acil sorunları, durumları, olayları brifinglere -kısa not ve raporlara- çevirirler. Yorumlar yaparak ve eylem biçimleri önererek bilgilendirirler.” (Balandier sf.163-164)

Balandier’in daha pek çok aktör, yöntem ve araçlarla çizdiği tablo, sahne arkasındakiler her zaman mevcut olmakla beraber, yeni durumda -insanları tamamıyla dışlayacak şekilde- sürekli çoğaldıklarını ve hakimiyet kurduklarını gösteriyor. Bugün demokrasi kültürü ahlaki, insani ve ekonomik olarak eksik. Demokrasinin özgürleşme siyasetinin bir yolu, zemini olabilmesi için, Balandier’in deyişi ile, “belagat, güçlü bir inanç ve biraz da düşe ihtiyacı bulunuyor.” Biraz değil daha çok düşe/hayale/ütopyaya ihtiyacımız var. Zygmunt Bauman’ın ifadesi ile, sürgün edilmiş duyguların, isyanın dönüşü ve ahlaki hislerin yeniden canlandırılması.

Alain Badiou’nun idea’yı öne çıkarması ve düzenin, “fikirsiz yaşa” buyruğunu reddetmesi de “ütopyaçıl” bir içerik taşır; aynı zamanda, bu, demokratik materyalizme uygun olarak yönetimle bütünleşik sermayenin mantığının mahkûm edilmesi ve siyasetin, insan iradesinin, düşüncesinin yok olmadığının ilanıdır.

Bugün ütopyanın dirilmesi demek, insanın sermaye kontrolüne karşı yok olmadığını, çünkü düşüncenin, hayalin, umudun yok olmayacağını bilince çıkarmak

Balandier’in daha pek çok aktör, yöntem ve araçlarla çizdiği tablo, sahne arkasındakiler her zaman mevcut olmakla beraber, yeni durumda -insanları tamamıyla dışlayacak şekilde- sürekli çoğaldıklarını ve hakimiyet kurduklarını gösteriyor. Bugün demokrasi kültürü ahlaki, insani ve ekonomik olarak eksik. Demokrasinin özgürleşme siyasetinin bir yolu, zemini olabilmesi için, Balandier’in deyişi ile, “belagat, güçlü bir inanç ve biraz da düşe ihtiyacı bulunuyor.”

demektir. Doğa, hayat ve insan, üçü de bütün imkânlarıyla var olmaya, olmakta olmaya devam ediyor. Savaşın her seferinde tek seçenek hâline gelmesi bir büyük çıkışsızlığın işareti. İnsanlık, tarih boyunca, çıkışsızlıkta çareler üretmiştir. Bu en başta siyasetin geri dönmesiyle mümkün, bunun yolu da düşünce'nin önemine inanmak. Demokrasi düşünceye ve siyasete açtığı alan bakımından vazgeçilmezdir. Savaşın içeride ve dışarıda, hayatın her alanında bir seçenek olmaktan çıkması ve sahne arkasındakilerin ürettiği gündemler yerine insanlığın mutluluğuna dönük gerçek alternatiflerin/mücadelelerin gündeme gelmesi ancak demokrasiyle mümkün. Barbarlığa ve onun mecburi şartı savaşa karşı özgürleşme siyaseti demokratik yolu bırakamaz. Tartışmamız gereken demokrasiyi hangi aktörlerin getirebileceği ve sahnelenene karşı gerçek olanı kimlerin ortaya koyabileceğidir.

Marx'ın işçi sınıfını bulması otoriter Prusya rejiminden demokratik düzene nasıl geçileceğine dair arayışının bir sonucudur. August H. Nimtz, *Demokrasi Savaşçıları Olarak Marx ve Engels* kitabında, demokratik atılım da onların yerini ve demokrasiye verdikleri önemi titiz ve açıklayıcı bir şekilde ortaya koyar.

Liberal burjuvazi Prusya despotizmini yıkmayı ve yeni bir dünya kurmayı başaramayınca Marx'ı meşgul eden ana mesele bu dönüşümü hangi kesimin veya sınıfın yapacağıydı. (...) Almanya'nın özgürlük umudunun Alman toplumunun "kendisini toplumun diğer katmanlarından kurtarmaksızın, böylelikle toplumun tüm diğer katmanlarını kurtarmaksızın kendini kur-

taramayacak olan" bir kesimde saklı olduğu sonucuna ulaştı. "Toplumun bu çözülüşü, özel bir alan olarak proletaryadır." (akt. Nimtz, sf.29)

Diğer önemli mesele, Almanya'daki işçi mücadelesinin siyasi başarısızlığının sonucu olarak toplumsal devrimi öne sürmesidir ve toplumsal devrim için zorunlu bir ön koşul olan demokratik mücadeleye verdikleri önemdir. Dönemin koşullarına uygun olarak Engels, "bu ülkede, [Almanya'da] demokrasi ve komünizm emekçi sınıfları açısından tümüyle eş anlamlıdır" demiştir. Marx, gazetecilik yaptığı süreçte devlet baskısını ve liberal kararsızlığı beraber yaşadı. Radikal görüşleri sebebiyle gazetelerden uzaklaştırıldı. Uzaklaştıran devlet baskısı ise bu uzaklaştırmaya karşı sesini çıkarmayan gazetelerin yönetimi liberal kararsızlıktı. Halka dayanmak ve güvenmek, Marx için, tecrübelerinin önemli bir sonucudur. Marx, Arnold Ruge'nin, devlet baskısına karşı Alman halkının hiçbir direniş göstermemesi sebebiyle ortaya koyduğu karamsar tabloya karşı çıkar: "*burada siyasi hiçbir şey yok. Hiçbir halk büsbütün çaresiz değildir; uzun zamanı aptallıktan ileri gelen ümitlerle yaşasa bile, yine de yıllar sonra bir gün gelir, aniden akıllanır ve bütün o dindarca beklentilerini bir yana bırakır.*" Fakat Marx despotik düzenin halk üzerindeki etkilerini de inkâr etmiyordu. Despotizm, "kendini insan olarak hissetmeyen insanlara" dayanıyordu. İnsan olmak "*düşünen bir varlık, özgür kimse, cumhuriyetçi olmak anlamına gelebilirdi. (...) Despotizmin yegâne düşüncesi ise insanın aşağılanması, insanlıktan çıkarılmasıdır. Despot daima alçalmış insanlar görür.*" (akt. Nimtz, sf.27)

Bugün ütopyanın dirilmesi demek, insanın sermaye kontrolüne karşı yok olmadığını, çünkü düşüncenin, hayalin, umudun yok olmayacağını bilince çıkarmak demektir. Doğa, hayat ve insan, üçü de bütün imkânlarıyla var olmaya, olmakta olmaya devam ediyor. Savaşın her seferinde tek seçenek hâline gelmesi bir büyük çıkışsızlığın işareti.

Nimtz, Marx ve Engels'in gelecek tasarımları ile siyasi demokrasinin bağdaşmadığı varsayımına cepheden karşı çıkıyor. Birbiriyle bağlantılı üç tezi var. "*İlki ve en kapsamlısı: Marx ve Engels insanlığın kadim demokrasi mücadelesinde belirleyici sıçrama dönemi olan 19. yüzyılda demokratik hareketin baş kahramanlarıdır. İkincisi, böyle bir rol oynadılar çünkü sadece "düşünür" değil, her şeyden önce siyasi eylemciler ve devrimci bir ortaklık oluşturdular. Üçüncüsü, komünistler olarak 1848-1849 devrimci ayaklanmalarına aktif şekilde katılmaları, demokrasi kavgasındaki etkilerini güçlendiren dersler ve sonuçlar çıkarmalarına imkân verdi. Bu sonuncusu, sosyalizm kavgasını geliştirirken demokratik mücadeleyi ilerletmenin tümüyle Marx ve Engels'in başarısı olduğu iddiasını da içinde taşır.*" (Nimtz, sf.11)

19. yüzyıldaki demokratik sıçrama, genel oy hakkının tanınmasının, sivil özgürlüklerin kazanılmasının, devlet aygıtının seçilmiş parlamentoya karşı sorumluluğunun, işçi sınıfının öz örgütlenmesi sayesinde gerçekleşmiştir. Bu tespit hayati önemde bir boşluk görür Nimtz. Bu "aracılığın rolü"dür." İşçi sınıfının kapitalist üretim tarzının bir ürünü olduğu muhakkaktır; peki, sınıfın politizasyonu ve öz örgütlenmesi, yazarların analizinde ima edildiği gibi kaçınılmaz mıydı? Tarihçi Eric Hobsbawm'ın 19. yüzyılın son çeyreğindeki işçi hareketine dair aydınlatıcı incelemesinde yazdığı gibi, "Greve ve örgütlenmeye istekli olmakla iş veren sınıfını (kapitalistleri) başlıca siyasi hasım olarak tanımlamak arasında zorunlu bir bağlantı yoktu." (akt.Nimtz, sf.12) Marx ve Engels bu kayıp halkayı teorik olarak tanımladılar. Bu nedenle ikisinin proletaryanın siyasi öz örgütlenmesine katkıları yaşamsal önemdedir. Marx ve Engels'in sergilediği türden bilinçli bir siyasi önderlik, eğer kapitalizm işçi sınıfını meydana getirmesi nedeniyle demokratik gelişimin gerekli koşuluysa, onlarınki de yeterli koşuldur.

Sonuç olarak Marx ve Engels'in düşünce ve eylemi, demokrasi mücadelesinde ve bu mücadeleler sırasında alınan dersler sonucu özgürleşme siyasetinin geliştirilmesinde günümüz siyasetini aydınlatacak yönler içerir. Bu, totaliter tecrübeyi aşmak ve fakat demokrasi mücadelesinin bu tarihsel birikimden beslenerek yapılabileceğini göstermesi bakımından önemli.

Bugün demokrasiyi getirebilecek aktörler hangi kesim veya sınıflardır sorusu, Nimtz'nin tespit ettiği "kayıp halka" ve "aracı boşluk" misali, bulunmayı ve yanıtlanmayı bekliyor. Bu noktada ulus meselesi/tartışması önem kazanıyor. Demokrasi mücadelesi iki yoldan/koldan verildi. İşçi sınıfının mücadelesi ve öncesinde onun gelişimine zemin hazırlayan ve demokratik atılım için gerekli birikimi/kavramları oluşturan uluslaşma süreçleri ve milliyetçilik, bugün Marksizm'in en önemli eksiklerinden biri olan ulus meselesini tartışmanın önemine işaret ediyor. Çünkü, devletlerin güçlendiği fakat eş zamanlı olarak ülkesizleştirmenin, yerinden yurdundan edilmişlik duygusunun

geliştiği bir süreci beraber yaşıyoruz. Ülkesizleştirme, halkın daha önce kendine ait hissettiği, evi bellediği ve güven duyduğu bütün mekanizmaların, duyguların çöküşü anlamına da geliyor. Bu aynı zamanda insanların güven içinde ve mutlu yaşayacakları bir vatanın demokrasi olmadan mümkün olmadığını gösterir. Çünkü ülkesizleştirme süreçleri ve mekanizması ancak demokrasinin ortadan kalkmasıyla işler. Rantiye ve mafyanın tahribatı, toplumsal iklimin bozulması, geleceksizlik ilh. hepsi demokrasi ve hukukun askıya alındığı bir ortamda mümkün. O halde, demokrasi, bir vatanımız olmasının koşuludur. Kararların uzmanlar, şirketler, lobiler, rant odakları tarafından alınmasını sorun ederken ulus/millet tartışmasını da demokrasi temelinde yapmamız gerekiyor.

Kaynaklar:

- 1) August H. Nimtz, *Demokrasi Savaşçıları Olarak Marx ve Engels*, Yordam Kitap, İstanbul, 2012
- 2) Georges Balandier, *Sahnelenen İktidar*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021
- 3) Colin Crouch, *Post-Demokrasi*, Dost Kitabevi, Ankara, 2016
- 4) *Komünizm Fikri, Berlin Konferansı 2010*, Frank Ruda ve Jan Völker, "Komünist Bir Morale Provisoire Üzerine Tezler", Metis Kitap, İstanbul 2016
- 5) Eric Hobsbawm, "Socialism has failed. Now capitalism is bankrupt. So what comes next?", 2009: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2009/apr/10/financial-crisis-capitalism-socialism-alternatives>

Arapsız ve Kürtsüz Demokrasiler

SİNAN KIZILKAYA

Ortadoğu diye isimlendirilen coğrafyanın batı tarafında, Akdeniz kıyısında yer alan iki devlet, İsrail ve Türkiye birbirinden epey farklılaşan tarihlerine rağmen kendilerini demokratik hukuk devletleri olarak tanımlayarak sınırdış oldukları doğudan farklılaşmak istediler. İsrail ve Türkiye, medeni batı dünyasının bir parçası ve evrensel değerlerin savunucusu, iktidarın dar bir gruba veya hanedana değil halka ait ve halkın temsilcileri eliyle yönetilen ülkeler olduklarını iddia ettiler. Kendilerine dair bu kimliklendirme, bir taraftan topluma yönelik bir cevap ve aynı zamanda inşa, ama diğer taraftan ayakta kalmak için desteğine ihtiyaç duydukları batıya yönelik bir teklifti. İkisi de Ortadoğu'da demokrasilerini ko-

rumak için medenileşmemiş olanlara karşı şedit bir bekçi-vasi gibi davranmak mecburiyetinde olduğunu söylüyor. Böylece halka karşı şiddeti meşrulaştırıyor. Bunu söylerken yüzleri batıya dönük ve oradan aldıkları destekle daimileşiyorlar. Diğer taraftan içerden gelecek tehdide karşı da örgütlenmiş silahlı kuvvet düzenleriyle demokrasilerini kısıtlı tutuyorlar.

1.

Tanımlanmış bir topluluğun kültürünü, coğrafyasını, geleneksel ekonomisini kesintiye uğratarak o güne değin alıştığı yol ve yöntemle varlığını devam ettiremez hale getirmek ve muktedirlerin vesayetine, rızasına muhtaç bırakmak sömürgeleştirme yoludur. Bunun elbette her tarihsellikte ve tercih edilen siyasete bağlı olarak farklı düzeyleri vardır. İsrail'de bunun en şedit hallerinden

birine şahit oluruz. Sadece toprağı değil aynı zamanda tarihi ve geleceğı de doğrudan temellük etmeye, orada meskûn olanları yok ederek ve dehşete düşürüp sürerek "boş bir coğrafya"ya medeni bir ülke kurmaya yönelik fetih eylemliliğı görülür. Sürülenler

sadece yurtsuzlaştırılmaz buna bağlı olarak mülksüzleştirilir de, geriye kalan bütün yaşamları boyunca ele güne karşı dilenci bir topluluğa dönüştürülürler. Henüz fethedilememiş topraklarında kalanlar ise abluka altında baş edemeyecekleri bir zorba gücün esaretine mahkûm olurlar. Ablukanın bitimsizliğı, topluluğun iradesizleştirilmesi için tasarlanmıştır.

Filistin'de toprakları gasp etme, yerli toplulukları öldürme ve sürme siyasetinin öncüsü olan Siyonist gruplar, 1948 öncesi başladıkları bu faaliyetlerinde büyük sömürgeci güçlerin genel yönelimleriyle uyumlu bir şekilde ve tercihen bu yola yöneldiler. Bu siyaset mecburiyetle şekillenmiş bir yol olmaktan ziyade tercihlerle şekillendi. Filistin yerlisi diğer toplulukların katledilişi ve sürgününü yurt sahibi olmanın yolu olarak gördüler. Siyonizm, işgal ile vücut bulabilen bir milliyetçiliğin sürekli ilerleyen savaşını ve işgal hareketliliğini dokuyan ideoloji iken bu ideolojik aygıtı karşıtlığı anti-semitizmle özdeşleştirmek ise iki işlevli bir cinlik barındırdı. İsrail böylece kendini daimî saldırı altında göstererek batılı egemenlerden destek almanın yolunu buldu. Batılı egemen güçler ise anti-siyonist direnişçileri ve destekçilerini ırkçı olarak tanımlayarak kötülük imgesini kendilerinden direnişçilere transfer edebilirler.

Müslüman ve Hristiyan ahaliyi yerinden ederek Filistin'e yerleşen siyonizm, bir egemen milliyetçiliği olarak iş gördü. Ezilenlerin milliyetçiliğinden farklı olarak, kendini bir zamanlar ezen devletlere karşı bir direniş ve inşa içerisinde olmaksızın onlarla iş birliği içinde başkalarını yok ederek veya sömürgeleştirerek vücut buldu.

2.

Yahudiler doğu Akdeniz'in kadim halklarından olsa da Kitabı Mukaddes'e göre en az iki kez sürgüne çıkarıldılar ve dünyaya dağıldılar. Haçlılar tarafından tekrar Kudüs'ten çıkarıldıktan sonra Selahattin Eyyubi döneminde yeniden Kudüs'e yerleşebildiler. Son yüzyılda ise Yahudilerin Avrupa'da yaşadıkları yok edici, soykırımcı trajediden sonra seküler siyonist öncülerin hedeflemesiyle Filistin'e; Firavuna köleliktense uzun bir yolculuğa çıkan bir topluluğa Tevrat'ın gösterdiği "vaat edilmiş topraklara" Avrupalı Yahudileri taşıdılar. Fakat bu topraklar boş değildi, karşılarında onları köleleştirmiş veya soykırıma uğratmış bir topluluk da yoktu. Yerleşimci Yahudi nüfus ya yerli topluluklarla bir paylaşım ve komşuluk hukuku inşa edecekti ya da savaşıyordu. Tevrat'a atıfla köklerini aramaya çıkan seküler siyonist öncüler savaşı tercih etti ve bundan hiç vazgeçmedi. Böylece Avrupa'nın "Yahudi sorunu" yeni güç asimetrisiyle Filistin'e transfer edilmiş oldu. Avrupa'nın uzun tarihi boyunca hep bir sorun olarak kodlanmış Yahudi topluluklar, toplama kamplarında maruz kaldıkları yok edilme ve aşağılanma sonrası Avrupa'daki yurtlarında kalmanın zorluklarını

gördüklerinde yeni bir alternatifte daha meyyal hale geldiler. Avrupa için de elini temizleyerek, baş edemeyeceği sorundan kurtulmanın yolu Yahudi toplulukların bir koloniye transferi olarak belirdi. Nihai olarak Avrupa'nın ve Yahudi elitlerin uzlaşmasıyla Filistin, Yahudiler için yeni yurt olarak seçildiğinde Filistin'deki insanlığın tasfiyesi ve buranın Yahudilere münhasır kılınması askeri bir soruna dönüştü. İnsansız olduğu varsayılan toprakların vatan kılınması sanıldığı kadar kolay olmayacaktı. Siyonist öncülerin tedhiş siyaseti, emperyal güçlerin desteği ve yerel topluluk temsilcilerinin iç kavgaları topraklarını terk etmek istemeyen Filistinlilerin sürgününü mümkün kıldı. Buna rağmen 1920lerde başlayan ve şiddetlenen çatışmalarla durmadan daha büyük uluslararası soruna dönüşen Filistin direnişi nihayetlenmiş değil.

Filistin çevresindeki Arap devletleri elitlerinin batıya bağımlılığı zaman zaman yükselen milliyetçi Arap dalgalarına rağmen Filistin'deki sürgün ve katliama çoğunlukla sessiz kalmalarına neden oldu. Savaşa tutuştuklarında ise iyi örgütlenmiş İsrail ordusuna karşı yenildiler. Nihayetinde bu yöneticilerin batı desteği ile halk tepkisi arasında kaldıklarında çoğunlukla batı desteğini tercih etmeleri, batı desteğinin ise İsrail'in korunması şartına bağlı olması bugüne gelmesine neden oldu.

1948 öncesi ve sonrasında Filistin'de halkın mücadelesine önderlik eden geleneksel elitlerin direniş ça-

“

Son yüzyılda ise Yahudilerin Avrupa'da yaşadıkları yok edici, soykırımcı trajediden sonra seküler siyonist öncülerin hedeflemesiyle Filistin'e; Firavuna köleliktense uzun bir yolculuğa çıkan bir topluluğa Tevrat'ın gösterdiği "vaat edilmiş topraklara" Avrupalı Yahudileri taşıdılar. Fakat bu topraklar boş değildi, karşılarında onları köleleştirmiş veya soykırıma uğratmış bir topluluk da yoktu.

baları çöktükten sonra, çevre Arap devletlerin askeri başarısızlıkları da umutları bitirince Filistin mücadelesi 1967 sonrasında tamamen halk kökenli bir karaktere bürünecek ve mücadelenin liderliği yeni örgütlerin eline geçecekti.

Filistinlilik kimliği de tam olarak kiteselliğe mecbur kalan direniş koşullarında inşa edildi. Yoklukla damgalanmaya çalışılan bir ülke ve kimlik için "bir Filistin vardı / bir Filistin yine var" şiiri de bu koşullarda yazıldı. Sürgün ve daimî abluka koşullarında, mülksüzleştirilmiş, tarihi silinen bir halk olarak kimliğini yeniden kurmak mecburiyetinde kaldı. "Nehirden denize özgür Filistin" hayali bu koşullarda siyasi hedefe dönüştü. Devlet yazarlarına karşı terk edilen köylerinden başlayarak geçmişini yeniden yazmak ve geçmişi işgalden kurtarmaya çalışmak da kurtuluş misyonu ve geleceği inşa için çeşitli ideolojik söylemlerden argüman devşirmek de bu kimliğin dipten, plebyen kuruluşunun gerekleriydi. Geleneksel elitlerinin çıkar çatışmaları nedeniyle ilk savunucularını yitirmiş, hanedanlaşan liderlerin İsrail ile iş birliği yaptığı, yeni popülist Arap liderlerin ise yenilgileri sonrası kaderine terk ettiği Filistin yoksunluklar içinde bir mücadeleyle kendini kabul ettirmek mecburiyetindeydi.

Bu durum çevre Arap devletlerin ve oligarşik karaktere bürünmüş elitlerinin halk mücadelesi kipinde dönüşen mücadeleyi kendi siyasi geleceklerine tehdit olarak görmesini de tetikledi. Bu yüzden Filistin direnişinin başarıya ulaşması pek de arzulanan bir şey olmadı, aksine sönmülenerek yıkım kaderine teslim olunması

Filistinlilik kimliği de tam olarak kiteselliğe mecbur kalan direniş koşullarında inşa edildi. Yoklukla damgalanmaya çalışılan bir ülke ve kimlik için "bir Filistin vardı / bir Filistin yine var" şiiri de bu koşullarda yazıldı. Sürgün ve daimî abluka koşullarında, mülksüzleştirilmiş, tarihi silinen bir halk olarak kimliğini yeniden kurmak mecburiyetinde kaldı.

onlar için daha tercih edilesi bir yol oldu. Çünkü halk direnişiyle gelecek bir zafer başka bir yönetim tarzının mümkünlüğünün de göstereni olacaktı. Nihayetinde Filistin direnişi modern bir devlet ve güçlü ordusunun vahşi kırılcılığına karşı muzaffer olamadı ama sönmülenmedi de. Çünkü Filistinlilerin gidecek yeri yok, buldukları topraklarda, kamplarda haysiyetli bir hayat hakları tanınmıyor, direnişten başka çareleri yok. Direniş bütün tüketiciliğine rağmen yeniden nüksetmek mecburiyetinde. Belirdiğinde dışardan desteğe muhtaç ve kendisine sırt dönmüş İslam ve Arap devletlerinin yardımına yöneliyor, meydanlarda beliren halk tepkileri Arap devletlerini gönülsüz de olsa çaba göstermeye zorluyor. Aksi takdirde bu yönetimlerin meşruiyetleri halk nezdinde tehlikeye düşüyor. Ama hiçbir zaman ciddi bir sahiplenme ve çözüme yöneltme iradesi göstermediler. Çünkü Batı'ya bağımlılar, halklarıyla iktidar paylaşmaya niyetli değiller ve bu yolun açılmasını istemiyorlar.

3.

Filistin topraklarına yerleşmiş İsrail bugün emperyal gücün bir kolonisi gibi askeri bir saldırganlık mantığıyla örülmüş durumda. Yahudi toplumu için bir demokrasiyi Ortadoğu'da inşa etmiş görünen İsrail, bu demokrasiyi ancak yerli halka karşı tedhişçi ve ırkçı orduyla koruyabilmekte. Sadece bir etnik grubun, egemen devletin Yahudi yurttaşlarının demokrasisi olan düzen, yerlileri gayri-insanileştirerek ayakta kalabiliyor. Yahudilerin kadim topraklarına, "insansız topraklara" her ne olmuşsa gelip yerleşmiş bu barbarlar, aynı zamanda medenileşmesi mümkün olmayan, yani asimilasyonuna da rıza gösterilemeyecek, imhası ve püskürtülmesi gereken bir topluluk olarak damgalanıyor. Aslında İsrail'in kurucu güçleri baştan beri Filistin toplumunun tamamının yok edilişi ve sürgününe niyetliydi. Çünkü homojen, yabancıyı içermeyen bir vatan kurmak istiyorlardı. Bunun için batı dünyasının rızasının satın alınacağını düşünüyorlardı fakat direnişin halklarda destek bularak yaygınlaşan itirazı satın alınabilir rızanın bedelini yükseltti.

Bilhassa direnişin 1967 savaşı sonrası plebyenleşen karakteri batı kentlerinde anti-emperyalist grupların da desteğini çekti. Yanı sıra aynı emperyalist gücün yıkıcılığına maruz kalmış Müslüman toplumların duygudaşlığı Filistin meselesini uzun süredir küresel gündemin temel bir meselesi kılmış durumda. Bu durumda İsrail yanlılığı batılı elitler için ahlaki bir maskeye bürünse dahi üstlenilmesi zor bir role dönüşmektedir.

Yine de İsrail'in modern bir demokrasi olması, Yahudilerin soykırıma uğramış bir halk olması, Filistin'in kadim Yahudi yurdu olması gibi öncüller batılı elitler için hâlâ kendi kamuoylarına karşı kullanılabilir argümanlar. Bu argümanlar etrafında şekillenen savunu, aynı zamanda Yahudi topluluğun Filistin'e modern dönemde yeniden transferinin arkasındaki suçluluğu örtmeyi de sağlayacak bir şekilde yalnızca Yahudilere ait bir kadim vatan olarak buranın düşünülmesini teşvik ediyor. Bugün İsrail'in kurucu sol siyonist güçleri gitgide küçülmüş ve siyasi etkinliği azalmışken artık Yahudi toplumun çoğunluğunu da sağ güçler temsil etmekte. Bu, aynı zamanda çatışmayı çözmek üzere üzerinde konuşulabilir bir modern norma da yatırım yapmayan temsilciler grubunun hakimiyeti anlamına geliyor. O yüzden Kitabı Mukaddes'in işine gelen kısmını keyfince öne çıkararak dindar popülizme yaslanmaya çalışan Netanyahu savaşa itiraz eden az sayıda Yahudi aktörü sessizleştiriyor. Yine bu nedenle düşman olarak belirlediği topluluğun yeryüzünden silmeyi öğütleyen Amalek kıssasına atıf yapabiliyor. Oysa ilk dönem kurucuların kamusal dili modern normlara zorba da olsa daha uyumluydu, mecbur kalınmış bir şiddet hikayesine ve mamur edilen insansız çorak topraklar hikayesine sığınıyorlardı.

4.

İsrail'in batılı güçlerin desteğini arkasına alıp halkı yerinden ederek kurmaya çalıştığı ülke sürekli direnişlerle karşılaştı. Bu direnişler onun kendine dair hikayesini de kısmen boşa çıkardı. Direnenler toprağın kadim sakinleriydi ve demokrasi hikayesini tersyüz ediyorlardı. Irk ayrımına dayalı bir zorba düzen olduğu inkâr edilemez şekilde batılı kamuoylarına da mal olduğunda Filistinlilerin müzakere edilecek insanlar olarak masaya daveti mümkün oldu. Oslo Anlaşması (1993) iki devletli çözümü önerirken Filistinlilere Batı Şeria ve Gazze'de birbirinden kopuk iki alanda geçici hükümet kurma önerisi yapıldı. Arafat'ın razı olduğu ama birçok Filistinli grubun muhalif olduğu bu çözüm de hiç uygulanmadı.

İsrail geçici Filistin hükümetinin devletleşmesine izin vermedi ve bu ayak sürümede Batılı güçlerin onayını aldı. Sürekli taciz edilen ve alan içi hareketliliği kesintiye uğratılan Filistinliler kendini yönetme ehliyetini sahip bir halk olarak asla tanınmadı. Batı Şeria'da mekânı kesintiye uğratarak, hatta bir Filistinlinin evi ve bahçesinin diğerinin evi ve bahçesiyle sürekliliğini keserek; mekânın içine yerleşimler, yollar, askeri kon-

trol noktaları aracılığıyla güvenlik aygıtı sokarak günlük hayata müdahil oldu. Diğer taraftan Gazze'nin ise tamamını çevreleyerek, dışarı ve içeri arasındaki enerji, gıda, ilaç, para, insan ve su akışını kontrol altında tutarak askeri abluka altında daimî gözetimde tuttu. Böylece sınırını kontrol edemeyen, insanların en temel yaşamsal ihtiyaçları için İsrail'in rızasına bağımlı bir geçici Filistin hükümeti icat etmiş oldu.

Sonuçta İsrail, Oslo Anlaşması ile barışa razı edilmiş Arafat'ı halkı nezdinde itibarsızlaştırdı, FKÖ'yü kendi rızasına muhtaç bir güce çevirerek halkı savunucularolden kopardı ve iki devletli formülü işlevsizleştirmiş oldu. Buna karşın Oslo sürecinin başından beri önerilen kısıtlı varlığa muhalefet eden diğer Filistinli güçlerin "nehirden denize özgür Filistin" ideali kendine yeni taşıyıcılar aradı.

Gazze'de daimî abluka altında yaşayan ve her evin çevrelenerek hapishaneye çevrildiği Batı Şeria'da fiziksel hareketliliği dahi kısıtlanan Filistinliler, zorba bir devletin sürekli işgal hareketiyle yüz yüze. Bunun anlamı suyun, enerjinin, gıdanın akışını istediği zaman kesen çalışma izinlerini istediği zaman iptal eden keyfi bir işgalciyle yüz yüze olmak ve her an evinden bahçesinden koparılabilir olmak. Irk ayrımına dayalı olarak Filistinlileri farklı hukuka tabi tutan, öldürülebilir-sürülebilir kılan ve apartheid düzeniyle benzeştirilen bu hükmetme modeli karşısında elbette Filistinliler

Bilhassa direnişin 1967 savaşı sonrası plebyenleşen karakteri batı kentlerinde anti-emperyalist grupların da desteğini çekti. Yanı sıra aynı emperyalist gücün yıkıcılığına maruz kalmış Müslüman toplumların duygudaşlığı Filistin meselesini uzun süredir küresel gündemin temel bir meselesi kılmış durumda. Bu durumda İsrail yanlılığı batılı elitler için ahlaki bir maskeye bürünse dahi üstlenilmesi zor bir role dönüşmektedir.

kendi direniş geleneklerine yaslanarak yeni savunucular inşa edecekti veya bazı küçük savunucuları büyütecekti. Hamas'ın yükseliş de tam olarak savunucu rolün yeni bir taşıyıcı aradığı bu koşullarda şekillendi. Buna karşın İsrail'in sürekli ilerleyen işgaline, günlük hayatı boğan baskısına, keyfi şiddetine sessiz onay veren aktörler dün FKÖ ve Arafat'ı terörizmle suçlarken bugün de savunucu rolü üstlenen Hamas'a aynı suçlamayı yöneltiyor. Burada görünen şu ki, işgalciye/egemene uygulanmayan norm şiddet altında yaşamaya mahkûm kılınmış topluluğun savunucu aktörüne medeni yetkinlik tespiti için dayatılmakta ve nihayetinde savunucu aktörün siyasi temsil edebilirlik liyakatini düşürmek üzere kullanılmaktadır.

Buna karşın El Fetih/FKÖ çizgisinden Hamas'a devredilen savunucu rol sonrası Hamas'ın tercihlerine bağlı olarak siyasi temsil ve savunma iddiasındaki aktöre elbette çeşitli eleştiriler yöneltilecektir. Ama bu eleştiriler kişi ya da kurumların kendi tercihlerine veya konforlarına bağlı eleştiriler ise bunun ciddiye alınacak bir tarafı olmaz. Nihayetinde orada bir savaş içinde var olmaya, hayatını sürdürmeye çalışan bir toplum ve o toplumun rızasıyla varlık bulmuş bir siyasal yapı var. Bu yapıya ve tercihlerine yönelik eleştiriler ya saf bir ahlaki pozisyondan yapılabilir (ki, böyle bir pozisyon var mı, mümkün mü) ya da savunucusu olduğu

İsrail geçici Filistin hükümetinin devletleşmesine izin vermedi ve bu ayak sürümede Batılı güçlerin onayını aldı. Sürekli taciz edilen ve alan içi hareketliliği kesintiye uğratılan Filistinliler kendini yönetme ehliyetini sahip bir halk olarak asla tanınmadı. Batı Şeria'da mekânı kesintiye uğratarak, hatta bir Filistinlinin evi ve bahçesinin diğerinin evi ve bahçesiyle sürekliliğini keserek; mekânın içine yerleşimler, yollar, askeri kontrol noktaları aracılığıyla güvenlik aygıtı sokarak günlük hayata müdahil oldu.

toplumun örgüte eleştirisinden türetilbilir (ki bu durumda varlığını devam ettirmeye çalışan toplumun iradesine saygı öne koyulmuştur). Bu durumda El Fetih/FKÖ çizgisini sosyalist kökeni nedeniyle yabancılıkla suçlayan İslamcı eleştiriler de Hamas'ı dış bağlantıları veya dinciliği nedeniyle suçlayan sol ve seküler eleştiriler de ciddiye alınabilir argümanlar olmaktan çıkar. Savaş içinde varlığını sürdürmeye mecbur bırakılmış bir topluluk kendi içinden çıkardığı veya sahiplendiği bir siyasal topluluğa nereden eleştiri getiriyorsa, tutamak noktamız da orası olacaktır. Aksi takdirde ceberut devletlerin bu topluluklara tanımadığı demokratik katılım ve iradesiyle müdahil olma hakkı siyasal formdaki eleştiri tarafından bir daha kısıtlanmış olacaktır.

5.

Filistinlilerin sorunu ile Kürtlerin sorununu kıyaslamaya kalktığımızda ikisinin arasında epey farklılık görmek mümkün elbette ama meseleyi tarihsel coğrafyasında yaşayan kadim bir topluluğu modern bir devletin zorbalığıyla muhatap olmak üzerinden kıyaslarsak düzey farklılığına rağmen çokça benzerlik bulabiliriz. Hanedanın egemenlik hakkının ilgası ve kısmen de imparatorluk mirasının reddi üzerine kurulan Cumhuriyet rejimi, medeni batının bir parçası olarak uluslararası alanda yeni devletin meşruiyetini kurarken Kürdün varlığının inkârıyla homojen bir ulusun vatanını inşa çalıştı. 46'dan sonra demokrasi olduğunu iddia ettiğinde de isyanları bastırarak sürdürdüğünü düşündüğü Kürtlüğü tekrar hatırladı ve yeniden bastırmaya çalıştı. Bu onun, herkese ait bir cumhuriyet ve demokrasi olma yolunda ilerlemesini kısıtlayan refleksiydi.

Kürtler burada Türklerden daha kadim bir köke sahip olsa da uzun yıllar varlıkları inkâr edilen, medenileştirilmeye mecbur, asiliği ıslah gerektiren, hatta zaman zaman haşereleşmiş bir topluluk olarak tanımlanarak askeri zorla bastırıldılar. Bu coğrafyada kendi adları ve kültürleriyle yaşamaya hak sahibi görülmediler, bu yüzden ancak fetihçi devletin makbul yurttaşına dönüşerek hak sahibi insana terfi edebildiler. Fetihçi devlet diyorum, çünkü imparatorluk mirasından kısmen vazgeçilse de Kürdistan'ın yeniden fetihleri aralıklarla devam etti. 2. Mahmut'un merkezileştirme ve yerel elitleri tasfiyesi ile başlatılabilecek ilk yeniden fetih denemesi, 1925 isyanı sonrasında Kürt varlığının inkârı ve coğrafyadan Kürt isminin silinmesiyle devam etti. Öncesinde Ermeni toplumunun tasfiyesi ile başlayan 1923 sonrası gayrimüslim nüfusun mübade-

lesiyle devam eden bu süreçte en zoru Kürtlüğün tasfiyesi oldu. Hepsi de zorunluluktan ziyade siyasi tercihlerle ilerleyen bu adımlar mülksüzleştirmeler, sermaye temerküzleri ve egemenlik iddiaları içeriyordu. Son yeniden fetih dalgası ise 2015 hendek çatışmaları sonrası tercih edilen kayyumlaştırma siyaseti aracılığıyla yönetime katılma hakkının reddiyle oldu. Artık inkârdan ziyade tanıyarak.

6.

Bir cumhuriyet olarak ilanından beri devletin Kürtlere yönelen katliam ve inkârı, boş bir coğrafyaya istediği makbul ulusu çizme arayışıyla ilgiliydi. İmparatorluğu kaybedişin tedirginliğinden ziyade gücün ispatı arayışıyla şekillenen reflekslerle içe yönelmişti. Sınırlar içinde kalmış topluluklarla yeni bir hukuk ve sözleşmeyle memleket inşa etmeyi denemek düşünülmedi, şedit bir bastırma harekatiyle askeri yol tercih edildi. Bunun için tarih yeniden yazılırken sömürgeci bir hükmetme pratiğine benzer şekilde yabancılanan kadim bir halkın tarihsel coğrafyası sürgün/yerinden etme, kırsalı insansızlaştırma, dışardan yerleşimciler teşviki ile kesintiye uğrıtılacak ve yönetilebilir kılınmaya çalışılacaktı. Yine geleneksel ekonomisi dağıtılarak kendini bildiği haliyle yeniden üretmez hale getirilecek ve elitlerinin bir kısmı devlet merkezli rant dağıtımıyla asimilasyona razı edilerek kendi toplumuna karşı ajanlaştırılacaktı. Yanı sıra ikili olmasa da özel bir güvenlik hukukuna maruz bırakılan toplumun iradesi daimî şiddetle kırılacaktı. Bunun sömürgecilik pratiklerine ne kadar benzediğine dair teorik bir tartışmaya girişmektense inkâr edilen topluluğun her bastırılma sonrasında bir süre bekleyip tekrar isyan iradesi göstermesi ve kendine yönelen şiddetçi devleti dönüştürmek üzere harekete geçmesine dikkat kesilmek daha önemli.

Dinî bir dille kendini ifade eden Kürt siyasi aktörler bastırılırken daha sonra seküler bir isyancı dille siyasi aktöre dönüşen Kürtler de aynı şekilde özel güvenlik hukukunun esiri oldu. Hatta isyancı dil uzlaşmacı söyleme dönüştüğünde bu bile terörle yaftalanmaktan çekinilmedi. Her seferinde belirleyici olan Kürdün kendi adını kabul ettirerek bir aktöre dönüşme arzusu oldu. Bu arzu demokrasi olduğunu iddia eden Türkiye rejiminin varlığına saldırı kabul ettiği bir yönelim. Makbul ulus kimliğinden aşağı gördüğü Kürtlüğün eşitleme talebi, uluslararası sistem içinde tahkim edilmiş devlet düzenini paylaşımaya açmayı gerektirdiğinden aslında öncelikle devlet elitlerinin statülerine yönelik

saldırı içeriyor. Fakat devletle statü kazanan elitler, eşitleme arzusunu ulusun varlığına yönelik saldırı olarak tanımlayıp bu arzuya karşı kitleleri seferber etmeyi her seferinde başardılar ve toplum çoğunluğunun rıza gösterdiği bastırılmayı başarabildiler. Böylece içerde Kürtlere karşı özel güvenlik hukukunun işlemesi meşrulaştırıldı ve demokrasi iddiasının kısıtlılığa mecburiyeti topluma kabullendirildi. Diğer taraftan Kürt taleplerinin bastırılmasının batılı devletlerin de çıkarına olduğu kabullendirilerek en azından pasif destekleri alınmış oldu.

7.

Batı devletleri sisteminin, emperyalizmin Ortadoğu'da çıkarlarını savunan iki rejim; egemeni oldukları coğrafyada kontrolleri altında olan toplulukları ikili hukuk sisteminin veya özel güvenlik hukukunun mağduru kılarak, bu kadarcık özerk davranma, yapısal ırkçı bir sistem kurma haklarını egemenlik hakkı olarak tanımladılar. Gönüllü veya gönülsüz bunu kabul ettirirlerken medeni dünyanın eşit ve yetkin üyeleri olarak kabul edildiler. Buna karşın demokrasileri sadece makbul bir topluluğun katılım hakkını içeren demokrasiler oldu, düzeyleri çok farklı olsa da ırkçı bir yapısallık inşa edildi ve bu yapının yıkımına yönelen itirazların failleri bastırılırken medeni olmayan şiddete özsel yatkınlıkla tanımlandılar.

Filistinlilerin sorunu ile Kürtlerin sorununu kıyaslamaya kalktığımızda ikisinin arasında epey farklılık görmek mümkün elbette ama meseleyi tarihsel coğrafyasında yaşayan kadim bir topluluğu modern bir devletin zorbalığıyla muhatap olmak üzerinden kıyaslarsak düzey farklılığına rağmen çokça benzerlik bulabiliriz.

Saramago'nun *Mızraklar, Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler'i* Üzerine

BEDRİ SOYLU

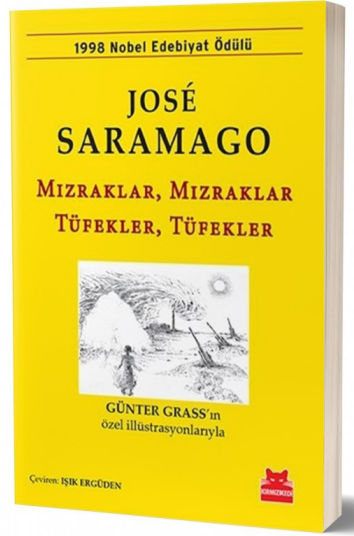
Tamamlanmamış bir roman için kitap kritiği yazısı bir açıdan kolay, çünkü kitaptaki tamamlanmamışlık kritik yazarına, kitap yazarının bıraktığı boşluk üzerine serbest konuşma alanı açıyor. Bir açıdan da zor, zira kehanet yanlışlanması en kolay bilgi ve kehanetlerin bu zayıflığı kitap yazarının bıraktığı boşluğu doldururken dikkatli olmayı gerektiriyor.

Ekşi Sözlük'te Saramago için "edebiyatın tanrısı" diyen bir entry'ye denk gelmişim. Bence bu hak verilesi bir tespit. Çünkü Saramago kutsal kabul edilenleri karşısına alırken ve hatta yazım kalıplarını da cüretkarca hiçe sayarak, gerçek sorunları edebiyatla tartışabilen bir yazar. Bunu onun kadar başarılı yapabilen çok yazar yok. Bu kritik yazısında Saramago'nun bitiremediği son romanı üzerine yazacağım,

Mızraklar, Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler üzerine...

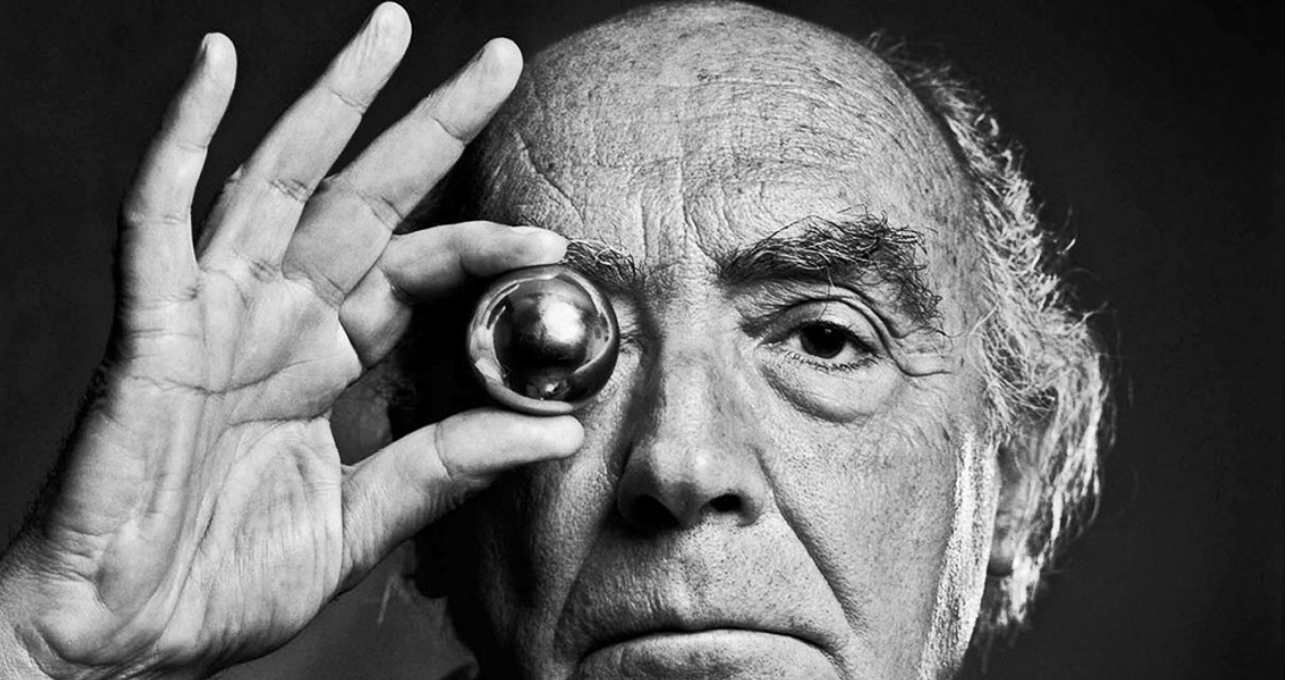
Saramago büyük tartışma yaratan *Kabil*'in ardında yeni bir kitap yazmaya karar verdiğinde bunu notlarında şöyle ifade eder: "Nihayet yeni bir kitap yazabileceğim." Tamamlayamadığı bu son kitabı için eskiden beri kafasına takılan bir soruya odaklanır. "Silah fabrikalarında neden grev

olmaz?" sorusudur bu. Notlarında ayrıca özellikle İspanya iç savaşı sırasında ölümlere engel olan silah sabotajlarından bahseder. Fabrikalarda üretilen bazı bombalar ve silahlar işçiler tarafından bilerek işlevsiz şekilde imal edilmiştir. Bazı silahların içinde işçilerin işçi sınıfına kendi dillerinde gönderdiği notlar da yer alır.

Yazarın odağına giren bu "detay" neden çok önemli? Marksist yazın işçi sınıfı ile enternasyonal olmayı eşgüdümlü değerlendirir, doğru olanı da budur. İşçi olmak ve enternasyonal olmak asla birbirinden ayrı düşünülmez. Başka halkların acıları işçi sınıfının meselesidir. Bu tutum işçi sınıfının kapitalizme karşı siyasal özne olabilmesinin olmazsa olmazıdır. Ancak özellikle ulusal burjuvaların emperyalizm ile

yayımla arzuları bu biraradalığı tek cümle içinde kurmayı neredeyse imkânsızlaştırdı. Dilleri ve kültürleri farklı bile olsa, birbirlerinden çok onları sömüren yapılarla mücadele etmek gibi rasyonel hedeflere rağmen, Avrupa uluslarının işçileri hem cephede birbirleriyle savaştılar hem de birbirlerine karşı silahlar ürettiler. Modern zamanlarda silah fabrikalarında hiç grev

yaşanmamasını işçi sınıfının enternasyonal bağının kırılmasıyla çok ilişkili bir durum olarak söyleyebiliriz. Hâlâ birçok ülkede “stratejik öneme sahip” sektörlerde grev yapmak yasalarla engellenmiştir. Silah sanayi bir “ulusal güvenlik” konusu olarak öne sürüldüğünden grev yapmak bu sektörde söz konusu değildir.

1.Dünya Savaşı'nın iki önemli tarafı olan Fransa'da ve Almanya'da işçiler gayet örgütlüydüler, ayrıca güçlü sendikal yapılara da sahiptiler. Birbirleriyle asla savaşmayacakları düşünülen, savaşmayı geçelim devrimler beklenen bu iki ülkenin emekçi halkları büyük bir savaşın kurbanı oldular. Savaştan önce ve sonra ise savaşa cephe alan politik önderler hedefteydi. Fransa'da 20. yüzyıl başında sosyalistleri birleştiren ve ufukta görünen savaşa karşı barışı ısrarla savunan Jean Jaures Temmuz 1914'te deli olduğu söylenen bir şoven tarafından katledildi. Jaures barış için etkili nutuklar atardı. Katledilmesinin arkasında savaşı arzulayanların parmağı olduğunu kanıtlayamayız belki ama bugünden bakınca buna eminiz. Almanya'da ise başka bir görüntüyle karşılaşıyoruz. 1. Dünya Savaşı'na verdiği destek yüzünden Kautsky “hain”leşti. Ancak savaştan sonra “savaşa hayır” diyen cepheye yer almış olan Liebknecht ve Luksemburg katledilmiş olmalarına rağmen önderliklerini koruyorlar. Üstelik arzuladıkları Alman Devrimi yenilmişken. Bugün hâlâ bu insanları güzel anıyorsak biraz da savaşa hayır diyen ve enternasyonalizme sadık olan

işçilerin barış sesini yükselten insanlar olmalarından kaynaklanıyor. Ancak milenyum çağında artık bu soru neredeyse sorulmaz bir şekilde duruyor. Yalnızlaşan ve güvencesizleştirilen işçi sınıfına mensup insanlar olarak sadece savunma sanayinde değil birçok çalışma alanında grev yapamaz hale gelmiş durumdayız. Savaş siyasetlerinin koltuk değneği gibi sermaye düzeninin beslediği bir zamanda silah sanayinde çalışan işçilerin sesleri artık hiç çıkmıyor. Silahlar halkları öldürmeye ve sermayenin kasasını doldurmaya devam ediyor.

“

1.Dünya Savaşı'nın iki önemli tarafı olan Fransa'da ve Almanya'da işçiler gayet örgütlüydüler, ayrıca güçlü sendikal yapılara da sahiptiler. Birbirleriyle asla savaşmayacakları düşünülen, savaşmayı geçelim devrimler beklenen bu iki ülkenin emekçi halkları büyük bir savaşın kurbanı oldular. Savaştan önce ve sonra ise savaşa cephe alan politik önderler hedefteydi.

Saramago notlarında net şekilde vurgulaması da kitabı yazdıran ikinci muharrik de şu: Grev yapamayan ancak savaşa hayır derken sınıfına da sadık olan işçiler, engelleyemedikleri savaşlarda nasıl hareket ederler? Yazarın tam olarak nereden okuduğunu hatırlamadığını belirttiği patlamayan bomba detayı şöyledir: *“En sık sözü geçen edebi tanıklık, Arturo Barea’nın La forja de un rebelde üçlüsünün son cildi olan La llama’da görülür. Madrid’e fırlatılan bir top mermisi patlamaz; bir topçu düzeneği sökününce içinde kâğıt bir rulo görünür. Almanca el yazısıyla şöyle denmektedir: “Yoldaşlar, korkmayın, Benim yüklediğim obüsler patlamayacak. Bir Alman işçi.” İspanyol, Alman, İtalyan ve Portekizli işçiler İspanya İç Savaşı’nda silahları sabote ederek risk aldılar, içine dayanışma yüklü mesajlar yerleştirdiler ve bu mesajlar İspanyol coğrafyasının çok çeşitli yerlerine ulaştı: Madrid, Jaen, Alicante, Sagunto, Caceres, Badajoz...”* (Fernando Gomez Aguilera, sf. 84-85, *Mızraklar, Mızraklar, Tüfekler, Tüfekler*)

Grev yapamayan, kendisine dayatılan fiili koşullar içinde insan kalmak için müdahalelerde bulunan, sermayenin ve kendi kısa vadeli çıkarları için ruhunu satmayı hazmedemeyen işçiler nasıl dönüşür? Bu soru bütün katmanlarıyla birlikte yaşadığımız çağın insanına dair destansı bir dönüşüm anlatısı potansiyelini taşıyor. Çünkü her çağda böyleleri oldu ve bu insanların kayda geçmeyen sabotajları pek de anlatılmadı.

Kitabın baş karakteri sorgulama özelliklerini yitirmiş görülen, köklü bir silah şirketinde muhasebeci olarak çalışan ve terfi arzusuyla yaşayan Artur Paz Semedo adında birisidir. Bir gün bir filmde kafasına takılan bir soruyu, ayrı yaşadığı (artık ayrıldığı ama resmen boşanmadığı) eşiyle paylaşıyor. Ayrıldığı eşi Felicia bu konuda çalıştığı şirketin arşivlerine bakma fikrini ona aşıyor.

Gözümüze düşen ve kahramanlaştırılarak anlatılan bazı hikayeler var. Ancak bunlar da daha çok liberal dünyanın güzellemesine hizmet maksadı taşıyor. Otoriter yönetimlerin zalimliklerine ve güçlenmesine karşı anlamlı “sivil itaatsizlik edimleri” olarak servis edildiler. Bu anlatılarda sermaye sınıfının kirli hesapları bahis konusu edilmiyor. Ya da İşçilerin sınıf refleksiyle sergiledikleri insanlık görüntüleri manipüle edilerek aktarılıyor. Politik atmosferi kalıcı şekilde dönüştürecek rezonanslar önemsiz gösteriliyor.

Eksik haliyle, kitap ne anlatıyor?

Kitabın baş karakteri sorgulama özelliklerini yitirmiş görülen, köklü bir silah şirketinde muhasebeci olarak çalışan ve terfi arzusuyla yaşayan Artur Paz Semedo adında birisidir. Bir gün bir filmde kafasına takılan bir soruyu, ayrı yaşadığı (artık ayrıldığı ama resmen boşanmadığı) eşiyle paylaşıyor. Ayrıldığı eşi Felicia bu konuda çalıştığı şirketin arşivlerine bakma fikrini ona aşıyor. Artur bu vesileyle şirket yönetimine şirketin eski arşivlerine bakmanın, şirketin yönetim kültürüne olumlu bilgiler sağlayacağını öne sürerek arşivde bir araştırma yapabilmek için izin istiyor. İzni alıp araştırmalara başlıyor. Özellikle İspanya’yı ilgilendiren savaşların yoğun olduğu 1930lu yıllardaki kayıtlarla ilgilenmek istediğini belirtiyor. Kitap maalesef heyecanın başladığı yerde bitiyor. Yazar kitabı tamamlayamadan vefat ediyor.

Notlarında izleğe dair bazı vurgular var. Artur’un olumlu bir dönüşüm geçireceğini, eşiyle barışacağını, sonra yine ruhunu satarak sermaye sınıfı tarafından satın alınacağını ve Felicia’nın bu nedenle onu terk edeceğini tasarlıyor yazar.

Failleşmek isteyen, sermaye düzeninin kovanına çomak sokan ve barışı arzulayan işçiler bugün nerede? Her yerdeyiz. Biz, işçiler, emekçiler, ezilenler bu büyük dünyada yalnız değiliz ama çaresiz hissettiğimiz bir gerçek. Attığımız küçük taşların, dikkate değer görülmez diye düşündüğümüz müdahalelerin dünyayı ne şekilde güzelleştirdiğini pek kestiremiyoruz. Edebiyat ve kültür alanı bize bunun için yeteri kadar hizmet etmiyor. Kendi hikayemizi yazmadığımız müddetçe böyle gitmeye de devam edecek gibi duruyor. Saramago maalesef bitiremediği kitabıyla, hakkı hâlâ verilerek anlatılmayı hak eden bir görüntüyü yazmaya niyetlenmiş.

Her Türlü Kültürel Beyazlığa Karşı Bir Reçete: İslam Bergerak

SÜHA TARIK KESKİN

İslam Bergerak (İlerleyen İslam/Hareketli İslam) 2014 yılında Endonezya'da Ekonomi-politik ve İslam merkezinde kurulan bir platform.[1] Ancak İslam Bergerak ismi aynı şekilde Hollandalı sömürgecilere karşı İslami sol söylemi Endonezya'da inşa eden 1917 tarihli bir gazetenin adıdır. Java Bölgesi'nin ilk Müslüman sosyalist önderlerinden Muhammed Misbah tarafından yayımlanan bu gazete, ismini bu yazımızda konu edineceğimiz bugünkü platforma vermiştir.

İlk bakışta İslam Bergerak'ın kendini iki mücadele alanında tanımladığını fark ederiz. Kendilerinin internet sitesinde karşılaştığımız yazılar bir yandan ekonomik mücadele alanında, sahadan, direniş ve görevlerden oluşurken aynı sayfada ideolojik mücadele kapsamında Araf suresinin yeni bir tefsirini pekâlâ görebiliriz. Nitekim absürt bir şekilde "komünizmin" isminin dahi yasaklandığı bir ülkede bu faaliyet, halkı Müslüman olan topraklarda emek mücadelesini yürütmektedir.

Aynı zamanda hem ekonomik hem de ideolojik mücadele alanını birini diğerine tercih etmeksizin uygulamayı ihmal etmiyor. Ne-

dir ki, internet sitelerinde de görebildiğimiz üzere Endonezya'daki ormanların ve köylerin devlet- şirket işbirliği tarafından parselenip tahrip edilmesine karşı detaylı analizlerin [2] yanında bu direnişlerde de bilfiil görev alıyor. Bunun yanında İslam Bergerak, ideolojik söylem üretme açısından da old-

ukça titiz bir şekilde Müslümanların tarihini ölü ve donuk bir yerde bırakmaktan kaçınarak, Müslümanların tarihindeki olay ve olguları bugüne taşımaya çalışıyor. Öyle ki Hz. Aişe'yi "modern bir

feminist"e dönüştürmeksizin, o tarihin kendi şartları içerisinde değerlendirerek "kadın mücadelesini" bugüne taşımaya özen gösteriyor.

Kemikleşmiş/selefileşmiş solun Müslümanlara karşı takındığı üstenci tavırlara karşı İslam Bergerak, oldukça nesnel bir tavır sergileyerek şu soruları sormaktadır: "Fakat dini ifadeleri yaşadıkları acı deneyimlerden soyutlanmalı mı? Picek'in (konu aldıkları sufi bir işçi) ifadesi yaşam koşullarından ayrı mı tutulmalı? Dinin gerçekten siyasi özelemlerden ayrılması gerekiyor mu? Ayrılık aynı zamanda belirli toplumsal koşulların dinsel bir ifadesi değil mi?"[3] Bu samimi soruşturma ile İslam Bergerak, günümüz

Hareketli özneler olarak İslam Bergerak, direnişlere ve grevlere girerken bir yandan hem kendinin hem de halkının özneliğini temsil eden İslam'a sarılmaktadır. Böylelikle kendini halktan, emekçiden ayrı ve üstün tutan "selefi" bir sol tutumun önüne geçerek, halkı ile birlikte "devrimcileşmektedir".

Türkiye'sinde de oldukça ihmal edilen bir noktaya parmak basmaktadır.

Peki İslam Bergerak'ın mücadelesi bizler için ne ifade etmektedir?

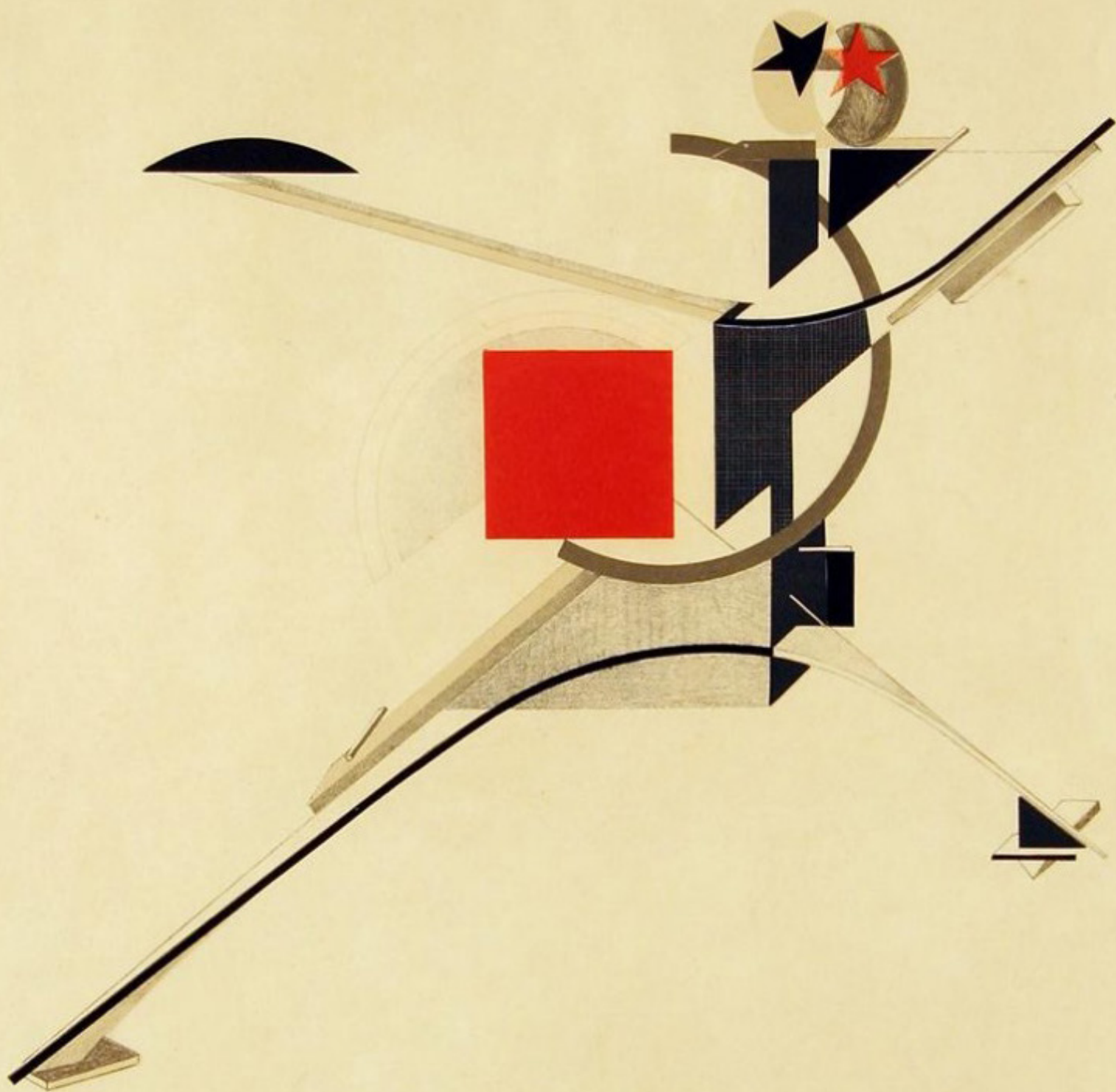
Bugün ülkemizde kendini birtakım üstenci kalıp ve parantezlerle ifade eden, emek mücadelesine yaklaşmak, emek mücadelesini yakınsamak böylelikle ideoloji ve pratiği nesnel koşullardan/sahadan kurmak yerine kendi saflarına insan, saf ve temsiliyetlerine in-

san çekmeye çalışan kimi sol örgütlerin açmazlarının sebep olduğu sıkıntıları ile yüzleşiyoruz. Öyle ki nesnel koşullar yerine kendi ilkelerini merkez kabul eden bu örgütler, kendi laik perspektifleri sebebiyle, emekçi ile halk ile gerçek bir ilişki kurmaktan geri kaldığı aşikâr. Bu noktada İslam Bergerak'ın halkla birleşmiş, samimi bir ilişki kurmaya dair çabaları önem kazanmaktadır.

Pratik açıdan bu ilişkinin nasıl kurulacağına da oldukça sarıh bir örneğidir İslam Bergerak. Hareketli özneler olarak İslam Bergerak, direnişlere ve grevlere girerken bir yandan hem kendinin hem de halkının özneliğini temsil eden İslam'a sarılmaktadır. Böylelikle kendini halktan, emekçiden ayrı ve üstün tutan "selefi" bir sol tutumun önüne geçerek, halkı ile birlikte "devrimcileşmektedir".

Dipnotlar:

- 1) <https://islambergerak.com/mukadimah/>
- 2) Şaşırtıcı bir nokta olarak bu analizler İbrahim Kaypakkaya'nın Çorum özelinde yaptığı analizlere oldukça benzemektedir.
- 3) <https://islambergerak.com/2022/10/agama-ada-lah-perlawanan-dan-dunia-itu-penipu-ulung/>

10
E. Lynton